

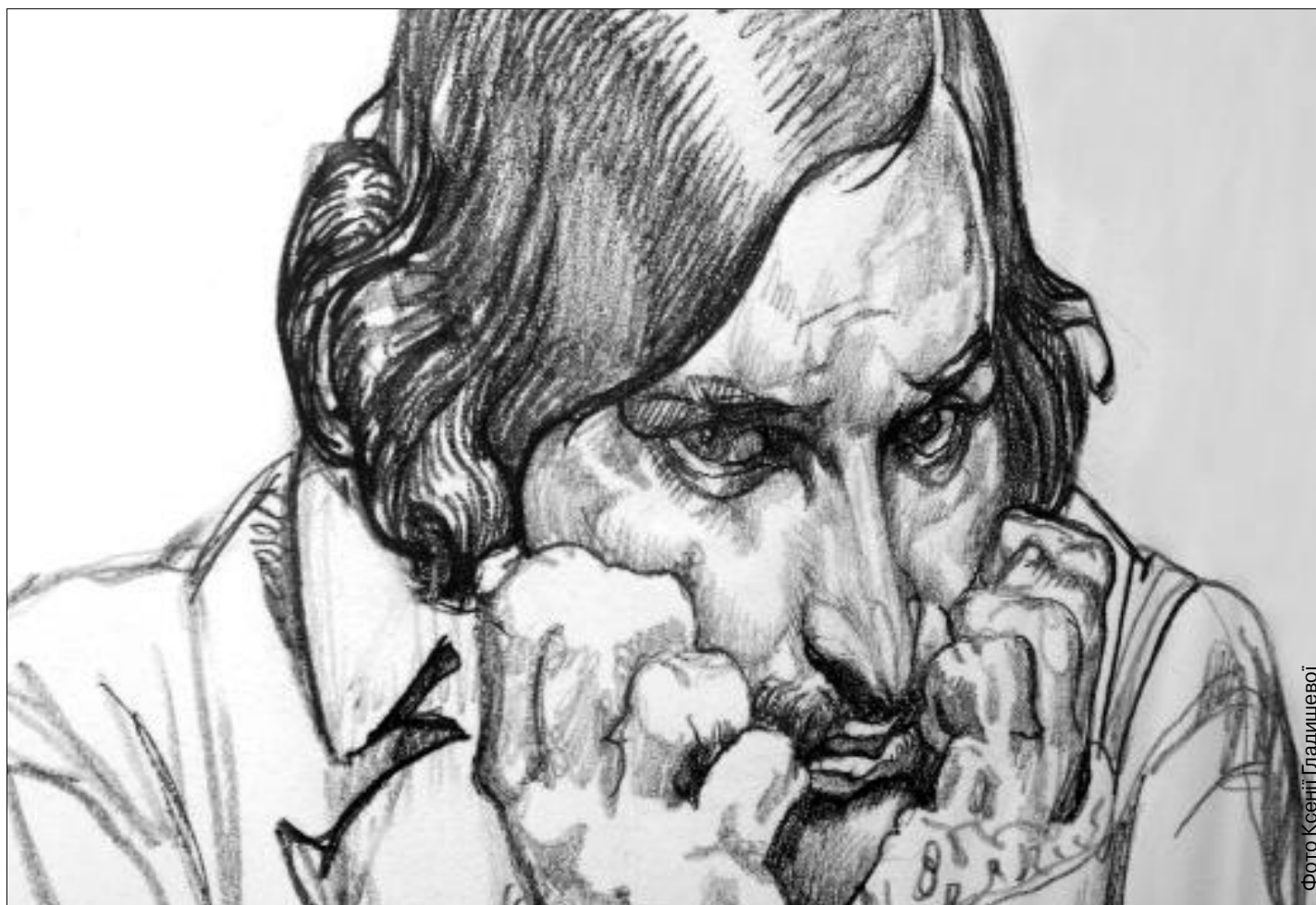
СЛОВО

Без мови немає нації!

Протівми

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

13 (494), 2—8 квітня 2009

Малюнок Сергія Якутовича

«О ГОГОЛЬ, НАШ БЕЗСМЕРТНИЙ ГОГОЛЬ!»

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО, доктор історичних наук, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка, генеральний директор Культурного центру України в Москві

Сто років тому, навесні 1909-го, в Москві на Арбатській площі було відкрито пам'ятник Миколі Гоголю скульптора Миколи Андреева. Це неподалік від будинку, де нині розташовано Культурний центр України в Москві. Це — поруч із арбатським храмом святого Тихона Амафунтського (знесено 1933 р.), у якому в квітні 1861 року стояла домовина з прахом Шевченка і відбулася багатолюдна панахида за поетом. Нахиливши зболену тяжкими думами голову й трохи відвернувши її від храму, Гоголь мовби не наважується звести очі на те місце, де колись був прах Шевченка. Містика...

Відомо, що у вірші "Гоголю" (1844) Шевченко висловив болісне відчуття того, що рідне слово залишається невідомим і непочутим: "Всі оглухли — похилились В кайданах... байдуже..." Втім, у тодішнього Гоголя, нехай би він і отримав поетове послання, воно не знайшло б духовного відгукону. Гоголь був далекий від Шевченкових турбот про українське слово як осердя самозбереження й відродження нації. Проте поет викинув письменника на всі часи: "...Я всегда читал Гоголя с наслаждением... Перед Гоголем должно благоговеть как перед человеком, одарённым самым глубоким умом и самой нежной любовью к людям!.. Я никогда не перестану жалеть, что мне не удалось познакомиться лично с Гоголем".

Історія не терпить умовного способу, але таке знайомство дало б ученим багатющій матеріал для глибшого розуміння "двох половинок українського серця" (Микола Жулинський), двох іпостасей української ментальності, двох способів творчого життя національних геніїв, відзначених самим Шевченком:

*Ти смієшся, а я плачу,
Великий мій друже.*

Невипадково за блискучий порівняльно-типологічний аналіз творчості Гоголя і Шевченка відомий московський українець Юрій Барабаш удостоєний Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Як на мене, то суперечки, чийм був Гоголь письменником — українським чи російським — не стихнуть, доки існують українці та росіяни. Бо вихідні позиції давно визначені, й вони неперемінні. Скажімо, Панас Мирний незаперечно зазначив, що "Гоголь душею й натурою наш", а Федір Достоєвський справедливо заявив, що ціле покоління російських письменників вийшло з "Шинелі". Та неприпустимі невинуватити перекося. Наведу маловідомий факт. З нагоди святкування сторіччя з дня народження Гоголя з усіх кінців Росії й світу були надіслані в Москву привітання "Товариству аматорів російської словесності", яке їх організувало. У них Гоголя розглядали тільки як російського письменника. І лише один лист лапідарно й блискуче виражав його належність до України та української культури. Він надійшов від Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Львові, очолюваного Михайлом Грушевським: "Наукове товариство імені Шевченка у Львові шле свій привіт на святкування пам'яті Великого Сина України, якого творчість стояла в тісній зв'язці з історичними традиціями української суспільності і глибоко вплинула на розвій української національної свідомості."

Українська суспільність має в живій пам'яті міцні і нерозривні зв'язки, які лучили геніального письменника з його рідним народом і які він живо відчував, його глибоку любов до поетичної спадщини старої України і створені ним блискучі образи українського життя тогочасного минулого. Слава Великому Письменнику!"

Минуло століття. 27 березня 2009 року мені довелося побувати на відкритті пер-

шого в Росії гоголівського музею — Меморіального центру "Будинок Гоголя" на Нікітському бульварі, 7-а (знову-таки — за сто кроків від Культурного центру України в Москві), де український геній жив і помер. Об'єктивно на цих урочистостях вшанували великого українця, який оселив у Росії цілком нову мову (Володимир Стасов) і став російським письменником. Але ж якби не новітні напучування й дорікання, що Україна даремно зазіхає на Гоголя. Знову згадалося Шевченкове: "До нас в науку! Ми навчим..."

А ще спливали в пам'яті рядки літератора Миколи Берга про Гоголя: "Для знайомого трохи з фізіономіями хохлів — хохла тут було видно відразу". Насправді, не все так просто. Тож спробуємо співпережити глибоко ментальні відчуття Гоголя, коли він у Москві міг висловитися вільно, скажімо, наодинці з другом і земляком Осипом Бодянським. Той відвідав Гоголя на Нікітському бульварі 12 травня 1850 року й, між іншим, ретельно записав у щоденнику: "Перед отходом спросил я, где он хочет провести лето?.."

— Мене хотелось бы пробраться в Малороссию свою, потом на осень воротиться к вам, зиму провести где-либо теплее, а на весну снова к вам" (підкреслення моє — В. М.).

Чи потрібні коментарі до того, яку землю Гоголь вважав своєю, рідною?

Нагадаю, що Гоголь жив в Одесі з осені 1850-го до весни 1851 року, тут завершував другий том "Мертвых душ". Потім він прибув у родове гніздо село Василівку (Яновщину). Малював план майбутнього будинку для всієї сім'ї, відвів у ньому для себе три кімнати. Закупив ліс для будівництва, перед самим від'їздом придбав міцну дубову шафу для книг і пообіцяв, що наступної весни, коли нарешті вийде його книжка, приїде у Василівку і візьметься до зведення будинку.

Закінчення на стор. 9

ЩОРІЧНЕ ПОСЛАННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

2-3

ЯК УСПІШНО СКЛАСТИ ТЕСТИ

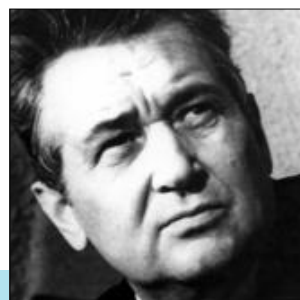
6-7

ГОГОЛІАНА

8-9

НЕЗАБУТНІЙ ОЛЕСЬ ГОНЧАР

12

ЧИСТОТА В СПІВІ І В ЖИТТІ

15

Лейтмотивом творчості й громадсько-політичної діяльності Олеса Гончара був розвиток української культури, мови, духовності. Становище у суспільстві й високі посади у владних структурах давали можливість письменникові відстоювати національні інтереси українського народу, ставати на захист його святинь. Тож серед проблем, які непокоїли Олеса Гончара було збереження, охорона і відродження історико-культурної спадщини. Як згадував заслужений архітектор України О. Силін, очоливши 1959 року СПУ, О. Гончар створив при ній своєрідну раду, метою діяльності якої був аналіз глобальних проблем захисту історико-культурних пам'яток і природного середовища країни. Думки й пропозиції ради письменником подавав до уряду як об'єднані документи, з якими мають рахуватися владні структури. Ось так протягом багатьох років обстоювали пам'ятки національної спадщини.

У 1960—70-х роках Олесь Гончар неодноразово звертався до різних партійних і державних діячів УРСР і СРСР з актуальних питань, що стосувалися збереження святинь українського народу, вшанування пам'яті видатних українців. Академік П. Тронько розповідає: "О. Гончар, ставши на чолі письменницької Спілки, зузвів переконати і ЦК, і уряд, що ювілеї національних геніїв мають стати всенародними святами. Гончар був їх "мотором". То були не тільки великі народні дієства, а й міжнародні події — симпозіуми з участю найбільших майстрів слова планети, справжній Великдень українського духу". В умовах ідеологічних заборон не все давалося просто, однак Олесь Терентійович з його вродженою інтелігентністю, делікатністю і тактом умів бути "танком", коли йшлося про національні святині, великі імена, які позначили наш духовний поступ.

Спілка письменників України на чолі з Олесем Гончаром стала колективним членом-засновником Товариства охорони пам'яток історії та культури Української РСР на чолі з академіком П. Троньком, створеного в серпні 1965 року задля залучення широкого загалу до справи охорони, збереження та популяризації історичної та культурної спадщини українського народу. СПУ надавала значну допомогу в справі виявлення, збереження й охорони пам'ятних місць в Україні. 19 грудня 1967 року заступник голови правління Українського товариства охорони пам'яток історії та культури Я. Петрушенко звернувся до голови Спілки письменників з пропозицією прийняти спільну постанову цих двох організацій "Про участь філій, установ та членів Спілки письменників України в охороні пам'яток історії та культури". Проект постанови було ухвалено у грудні 1967 року. Він містив рекомендації щодо залучення членів Спілки письменників до охорони пам'яток історії та культури, посилення громадського контролю за їхньою охороною, використанням та реставрацією, активізації спорудження меморіальних дощок та пам'ятників у місцях, пов'язаних з визначними історичними подіями та видатними діячами науки, культури та мистецтва, створення місцевих історико-краєзнавчих музеїв тощо.

Прикладом відносно в життя постанови став проект увічнення пам'ятних місць, пов'язаних з історією українського козацтва. 31 серпня 1965 року ЦК КПУ ухвалив постанову "Про увічнення пам'ятних місць, пов'язаних з історією Запорозького козацтва".

Було сформовано обґрунтований план, який передбачав спорудження на території республіки 45 гранітнихobeliskів, 25 скульптур-

1. *Journal of Management Studies*, 1997, 34, 1, 1-14.

Офіційна радянська ідеологія чимало зусиль доклала до того, щоб у свідомості кількох поколінь образ письменника Олеся Гончара асоціювався із втіленням ідей радянського патріотизму, а сам він сприймався як співець визвольної місії Радянської армії в країнах Європи. Розуміючи силу його таланту й авторитет у суспільстві, влада намагалася використати й поставити митця на службу радянській системі. Він мав найвищі офіційні премії та нагороди, ордени, був народним депутатом УРСР і СРСР, членом ЦК КПУ, кандидатом у члени ЦК КПРС, але, передусім, він був совісним митцем. Коли з його “одержавленням” нічого не виходило, як це сталося 1968 року після виходу в світ роману “Собор”, партійно-державна машина СРСР нещадно застосовувала проти письменника всі випробувані методи впливу. Однак вони виявилися “неефективними”, недієвими й безрезультатними відносно Олеся Гончара. У нього, як можна пересвідчитись зі щоденникових записів, завжди була власна правда, ідеологія, гуманізм, до яких він ішов довго й наполегливо, а досягнувши, не зрадив, не звернувшись з обраного шляху.

них зображень видатних діячів українського козацтва, 50 стел, 21 пам'ятного каменя та 14 мармурових меморіальних дощок. Широкий комплекс робіт планували розгорнути на о. Хортиця. Олесь Гончар не лише цікавився ходом робіт з увічнення пам'ятних сторінок історії українського козацтва, будівництвом унікального заповідника на Хортиці, а й разом з іншими письменниками у листопаді 1967 року взяв активну участь у дискусії щодо подання на конкурс проєктів. Крім того, він любивав інтереси запорожців у Києві, зокрема в ЦК КПУ. Про це можна знайти свідчення у щоденникових записах тодішнього першого секретаря ЦК КПУ П. Шелеста: “Зайшла мова про створення музею Запорозької Січі на острові Хортиця. Гончар до цієї ідеї і задуму віднісся з великим інтересом і взяв активну участь у підготовці матеріалів, вніс багато розумних пропозицій”.

З іменем Олеса Гончара пов'язана також боротьба за збереження комплексу пам'яток Київського братства і Києво-Могилянської академії. На сторінках щоденників митця час від часу з'являються думки з приводу цих істо-

мії, Олесь Терентійович 1969 року звернувся до голови Ради міністрів Української РСР В. Щербицького з пропозицією оголосити комплекс приміщень "Київського братства і Києво-Могилянської академії історичним заповідником і віддати його в розпорядження Київського університету ім. Т. Г. Шевченка". Щоб заручитися підтримкою з цього питання в Москві, Олесь Гончар звернувся до класика російської літератури радянської доби М. Шолохова: "Чи не могли б Ви сказати слово на захист Києво-Могилянської академії? Ця українська Сорбонна, перший наш університет, куди приходили вчитися Ломоносов, із стін якого вийшли Богдан Хмельницький, філософ Сковорода, цей центр слов'янської культури, звідки хвилі просвітитица пішли по всій Русі". На жаль, до думки видатного письменника й громадсько-політичного діяча тогочасне партійно-державне керівництво не прислухалося. Перемогла позиція міністерства оборони СРСР, внаслідок чого в цих приміщеннях розмістилося Київське вище військово-морське політичне училище.

Однак Олесь Гончар не полишив цієї справи й надалі. 1969 року він виступав перед курсантами й керівництвом училища й порушив проблему історичної пам'яті. Слова письменника знайшли підтримку в начальника училища, який після спільної прогулянки територією пообіцяв обов'язково взятися за курсантами за пошук могили геть-

ОНЧАР —

Х СКАРБІВ

**записів, завжди була влас-
аполегливо, а досягнувши,**

мана П. Конашевича-Сагайдачного. Те, що побачив Олесь Гончар під час візиту у військове училище, не могло залишити його байдужим: "Отам був Борисоглібський собор, його знесли в 30-х роках. А гетьман був похований якраз у соборі чи біля нього. Плити нема. Якщо була вона бронзова, то пішла в брукт. Але ж фундамент собору є? Вибрали, кажуть, і фундамент. Де був собор — ото стоїть кочегарка. А ближче, бачите, в темряві — вбиральня... Ото там десь була якраз могила Сагайдачного. Боже, що ми за люди? Що пережили? Але й досі ніхто не розшукав слідів могили, хоч чиновництва повно..." (Гончар О. Щоденники. У 3 т. — Т. 2. — К., 2003. — С. 44).

До цієї проблеми Олесь Гончар повернувся після проголошення державної незалежності України, й тоді всі унікальні історико-культурні пам'ятки було передано Національному університету "Києво-Могилянська академія".

Олесь Гончар не лише обурювався зухвалими методами боротьби з пам'ятками духовної культури, які запроваджували органи державно-партійної влади, а й робив усе від нього залежне для збе-

реження національної спадщини. У зверненні до колишнього першого секретаря Київського міськкому КПУ Ю. Єльченка за 9 жовтня 1980 року митець порушив актуальні проблеми забудови столиці України. На той час це було сміливим кроком. У листі йшлося: “В забудові Києва явно почувается архітектурна сваволя, нехтування думкою горожан. Широка громадськість, на жаль, не залучається до обговорення проєктів”. Олесь Терентійович пропонував Ю. Єльченку провести зустріч компетентних людей, висококваліфікованих фахівців для обговорення проєктів забудови столиці. Також він закликав урахувати досвід облаштування історичних районів Тбілісі та Львова, де найісторичніші частини міста набули статусу заповідних.

Діяльність Олеса Гончара у сфері захисту культурних пам'яток України не обмежувалася стіличними рамками. До нього по допомогу зверталися представники громадськості з різних регіонів республіки. Він намагався зарадити кожному такому зверненню.

Ось характерний приклад оборони письменником руйнування культурної спадщини. Цього разу об'єктом уваги О. Гончара став Новомосковський Троїцький собор, який вдалося вберегти від руйнування в 1960-х роках. А на початку 1980-х поруч з ним вирішено спорудити автостанцію. На думку митця, це був продуманий крок чиновництва, щоб собор "упав од вібра-

щоб не створювати вібрації. А в нас біля Новомосковського собору браконьєри доморошені саме ставлять автостанцію, спляшать, якраз щоб вібрація була!" (Т. 2) Будівництво продовжувалося, попри протести багатьох патріотів.

Письменник з цього приводу двічі звертався в міністерство культури, яке виявило повну безпорадність. Міністр С. Безклубенко лише розвів руками: "Нічого не могу, вони вже вгнали в фундамент 200 тисяч". Олеся Гончара обурювала така поведінка влади, адже порушувати генплан заборонив навіть Державний комітет будівництва й архітектури. "Закон про охорону є, а що їм закон? Бандитня, мафія безкарна, вандали, на яких управи нема", — дійшов висновку митець. Однак на цьому не зупинився, не відступивши від прагнення врятувати Новомосковський собор.

Черговим кроком письменника став лист до голови Ради міністрів УРСР О. Ляшка від 20 січня 1982 року з проханням зупинити беззаконня.

Навесні 1982 року письменник отримав черговий лист із Новомосковська, в якому старенька вчителька підтвердила його передчуття: ухвала, прийнята нібито за листом О. Гончара, не діяла. Але нічого дивного митець у цьому не бачив, адже тамтешні чиновники дістали дозвіл від самого першого секретаря ЦК КПУ В. Щербиського.

Видатному письменникові, а разом з ним і всьому українському народу, на жаль, не вдалося перемогти компартійних можновладців у боротьбі за унікальну пам'ятку архітектурного мистецтва. Автовокзал у Новомосковську так і не перепрофілювали, як обіцяла заступник голови Ради міністрів УРСР М. Орлик. Єдиною вітхою для митця стало повернення святині 1989 року вірянам та Церкві, адже була в ньому частка і його зусиль.

Однією з важливих проблем національного відродження, у розв'язанні якої першорядна роль належить Олесеві Гончару, було відновлення комплексу Михайлів-

ського Золотоверхого монастиря в Києві. Цю пам'ятку архітектури кінця XI—початку XII століть радянська влада знищила в середині 1930-х. А в наступні роки на місці зруйнованого храму планували будувати численні адміністративні споруди. О. Гончар пильно стежив за діями владних структур. З розпадом СРСР він пов'язував кінець епохи атеїзму й повернення до шанування релігійної спадщини. Тому на початку 1990-х саме він запропонував урядові України не лише відтворити ансамбль Михайлівського Золотоверхого, а й закласити там пантеон старокняжої епохи Київської Русі.

Ще одним об'єктом уваги митця став зруйнований в роки Другої світової війни Успенський собор Києво-Печерської лаври. Згуртувавши ентузіастів-однотумців, письменник став ініціатором заснування добровільного фонду для відтворення обох пам'яток. 1992 року уряд прийняв попереднє рішення про втілення в життя цього наміру, а О. Гончара затвердив президентом фонду. На рахунок почали надходити кошти для сприяння відбудові, однак вони були вкрай мізерними. Тому постала потреба створити раду при Президентові України, яка керувала б усіма роботами з відбудови храмів. Серед однотумців митця особливою енергійністю та наполегливістю відзначалися відомий краєзнавець, заслужений архітектор України Олександр Силін та академік НАН України Петро Тронько.

Рішуче налаштований довести справу до переможного завершення, Олександр Гончар в травні 1995 року вдруге звернувся до Л. Кучми. У листі він просив Президента посприяти справі відродження духовності в Україні, затвердити створену Раду з числа вчених та представників органів державної влади та прийняти спеціальний указ про відновлення національних святинь українського народу.

Порушені письменником питання знайшли відображення в Указі Л. Кучми “Про заходи щодо відтворення видатних пам'яток історії та культури” від 9 грудня 1995 року. Іншим Указом від 12 червня 1996 року Л. Кучма створив спеціальний фонд для фінансування реалізації державної програми — Всеукраїнський фонд відтворення видатних пам'яток історико-архітектурної спадщини імені Олександра Гончара.

Олександр Терентійовичу не судилося побачити відновлені Михайлівський Золотоверхий та Успенський собори. 14 липня 1995 року перестало битися серце подвижника національно-культурного відродження, видатного письменника, громадсько-політичного діяча.

Указом Президента України В. Ющенка від 14 липня 2005 року Олександр Гончару присвоєно звання Героя України “за самовіддане служіння Україні, визначний особистий внесок у національне та духовне відродження незалежної Української держави, утвердження ідеалів правди, людської гідності і добра (посмертно)”. Але звання та нагороди — це не те, чого прагнув митець, за що боровся усе своє земне буття. Вважаючи найбільшим лихом для України “національне самоїдство”, ненавидів, що виникає між самими українцями й стоїть на заваді державного поступу, Олександр Гончар закликав до порозуміння, взаємоповаги й соборності. На жаль, в Україні досі не покінчено з чварами та розбратом, не досягнуто того рівня життя, про який мріяв письменник. Саме тому вінком з нев'янутих квітів біля підніжжя пам'ятника Олександр Терентійовичу Гончару стане надійне згуртування — на найвищому рівні — всіх національних будівничих сил, єднання українського народу в незалежній соборній демократичній державі.

Юлія ШУТЕНКО,
кандидат філологічних наук

У сучасному українському літературному дискурсі Петро Мідянка — постать особня, і не лише через географію (живе і вчителює в селі Широкий Луг Тячівського району Закарпатської області), а насамперед через оригінальний творчий метод, що полягає в насиченні текстів топонімією Закарпаття, діалектизмами й архаїзмами. Вірші, мережані незвичними словами й назвами, створюють враження езопової мови, саме тому, напевне, Петра Мідянку називають поетом-герметиком. Автор і сам пов'язує свою творчість з італійцями Унгаретті, Квазімодо, Монтале. І ось найновіша книжка закарпатця, підсумковий творчий доробок — “Ярмінок” (попередні збірки “Поріг” (1987), “Осередок” (1994), “Фараметлики” (1994), “Зелений фирес” (1999), “Трава Господня” (2001), “Дижма” (2003)). Її успіх, а саме перемога на книжковому рейтингу “ЛітАкцент року—2008”,

Іван РЯБЧІЙ

“Кров і Честь” — таке гасло прикрашало кинджали, які дарували юним гітлерівцям за нагоди десятиліття. Кров як неодмінна складова Честі. Честь, захищати яку іноді доводиться ціною Крові. Ідеться не лише про честь окремої людини — гасло радше стосується національної, державної, якщо хочете — етнічної гідності.

Сучасній українській молоді, зокрема тим, кого, трохи повагавшись, можна назвати інтелектуальною елітою, не завадило б завести собі схожий девіз. Для перекладачів це могло б бути, скажімо, “Точність і небанальність”. Адже саме цих якостей найбільше вимагає від них наша доба. Ті, хто відповідає цим двом вимогам (а також ще півдюжині вимог, перелічувати й аналізувати які зараз просто немає місця і потреби), — знахідка для України. Молодих і здібних перекладачів небагато. І, безумовно, до їхнього числа належить Дмитро Чистяк. Цей юнак (21 рік), окрім того, що не втомлюється дарувати нам бездоганні переклади, ще й мовчазно пише власне. І не в шухляду, адже шухляди вмирають мовчки... Втім, не знаю, чи буде популярною в Україні інтелектуальна проза Чистяка, що вже знайшла визнання у Європі, — торік Дмитро виборов першу премію у конкурсі молодих французькомовних авторів, що проходив у Швейцарії. Його тексти сповнені музики і побудовані за принципом музичних творів. Тому, на жаль, мені, людині, яка не має музичного слуху, перекладати тексти Чистяка не доведеться...

Та передусім Чистяк-перекладач цікавиться здебільшого письменством Бельгії. У нас мало хто займається бельгійською літературою і майже ніхто нічого про неї не знає. Шкода, адже імена Моріса Метерлінка, Жоржа Екаута, Марґеріт Юрсенар, без сумніву, заслуго-

У СПОКОЇ ГІРСЬКИХ КРАЄВИДІВ: «ЯРМІНОК» ПЕТРА МІДЯНКИ

свідчить про зацікавленість читачів автентикою, бажання зупинити глобалізаційно-космополітичні жорна, опинитися у спокої гірських краєвидів.

Петро Мідянка створив власний міф про Срібну Землю, крізь призму української лексики зробив поліетнічне середовище свого краю українським. “Я ту поліетнічність привів у світ української поезії. До українського читача”, — пояснює поет. На думку митця, по-справжньому відчувати ці вірші зможе підготований, “добрий” читач, смаки якого сформовані на класиках, і не обов'язково розуміти всі слова й назви, адже для поезії важливе не логічне, а мистецьке, чуттєве сприйняття: “мусай увійти в транс тої метафоричності, тої образної системи”.

Поет задокументовує обличчя земляків, сувору прохолоду й воґістість Карпат, назви річок, гір, долин, сіл, побут горян, одяг, інтер'єри, їжу, напої, речі. Він апелює до сучасних і давніх знаменитостей, літераторів, і частенько до сучасників, нікому не відомих, — сусідів, знайомих. Отже, у збірці “Ярмінок”, справді, як на ярмарку, — повно всякої всячини. Образ автора у віршах переважно виступає як відсторонений спостерігач і констататор дійсності. Письмо Петра Мідянки розмірене, виважене. Так само спокійно, повільно він і читає власні твори. І, попри численні діалектизми, топоніми, архаїзми, вірші здаються напрохід прозорими:

На Земплін ти подався в свічкарі,
Парохій руських небагаті порти...
Рускені зниділі, недужі на сухоти,

І дротарі по селлах — нестарі...
(“На Земплін ти подався в свічкарі...”).

У пейзажах читач немов опиняється в позачасі — гори давні, як світ... Раптом піканням мобілки нагадує про себе сучасність: “Вже відотавився в перенізі покіс. / І в тіснині запікає мобілка. / Щоб сполошити все ще дикий ліс” (“Грунти тяжкі — різкоха і мітлоха”).

Композиційно книжка нагадує гірську місцевість — читачеві доводиться зашпортуватися, щоразу переходячи від силаботонічного вірша до верлібра й навіпаки, мов сходячи з гірки в долину. Однак не формальний принцип було покладено у композиційну структуру збірки, а тематичний — спочатку патріотична лірика, потім — пейзажно-філософська, наприкінці — релігійна. Спотикаєшся, як об камінець на шляху, й об ламаний ритм у деяких рядках, іноді зумовлений діалектними наголосами. Найнеприємніші, звісно, калюжі на гірських дорогах, а в поезії — збиті або дієслівні рими: “нас — час” (“Тут все по-давньому, сотають тихо будні”); “Україну — сокорину”, “Україну — єдину” (“Все рідше й рідше бачиш Україну”); “небагато — свято”, “жила — села” (“За літографією Отто Бенда”); “зійде — росте” (“Виноградна кісточка, зостається у моїй склянці...”); “одчинить — спинить” (“Пісня Муціана Іванька”).

Мідянка — майстер алітерацій. Ось, наприклад, накопичення “ш”, “ш”, “р”, “ч”: “Лишко юна, вроджена у травні, / На толоці ловиш ти хрущів. / Що ці вірші наші незугар-

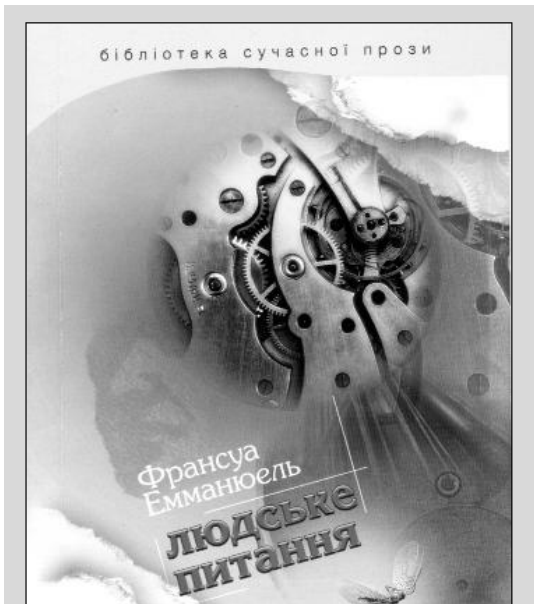
ні / В колихкому мареві дощів! / Щасна звірко, вільна в чагарниччі, / На прелюді гнізда й моклячник” (“Вроджена у травні...”). “В чорнобурці Чорте-Негро. / “Монте-раппа” пише на снігу. / Під Говерлу з лижвами йде єгер / З Ягра тепло-го в засніжену югу. / Ручка “Монте-раппа” й доза граппи / Хто ж той єгер — мадяр, таліян?” (“В чорнобурці Чорного. Монте-Негро...”).

Поет полюбляє вдаватися до порівнянь, що часом “схрещені” з метафорами: “Бороцкопалінки — мов піни на потоці” (“Кореневище”); “І світить дном маленька річка Піня, / Як риба черевом, як... мовчазні роки. / Гуде ж буюет, немов бджолиний пеннь...” (“Буюет”); “Жоржина, як червоний пуловер” (“Столітня яблуня — під нею сиві старці...”).

Петро Мідянка не вважає себе постмодерністом, адже “для постмодернізму немає нічого святого, сакрального. А у мене є святі речі: Бог і Батьківщина”. І справді, у віршах наскрізні велика й маленька Україна (Вітчизна, “вітцівщина боляща”, Карпатська Русь, “Руська Крайна”, “родіна”, “батьківщина”) та Бог (численні звертання до Господа; велика кількість церковно-релігійної символіки; сповідальний, молитовний настрій деяких віршів; оперта на церковний календар: “І знову лагідна, і пещена Петрівка”, “На Богородицю процесія”, “Де білі гладіолуси на Спаса?”).

Натомість любовної лірики в книжці нема. Жіночі образи тут ніби випадкові, майже непомітні й неприсутні. Чому? Про це нам невідомо.

Збірка Петра Мідянки “Ярмінок” збагачує українську поетичну традицію насамперед лексичним багатоголоссям, допомагає глибше осягнути закарпатський споківний дійсність, відкриває перед світом неповторність Срібної Землі й самотність України.

КАТ ЧИ ЛІКАР?

вують на визнання. Тому мене й зацікавив перекладений Дмитром Чистяком твір, тим більш що й автор цікавий, і тема близька кожному українцеві.

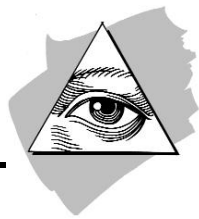
Зрозуміло, чому Чистяк обрав для перекладу саме Франсуа Емманюеля: їх єднає музика. Новели Дмитра сповнені Бахом, текст Емманюеля рясніє іменами Арво Пярта, Антоніна Дворжака, Франца Шуберта й багатьох інших композиторів. До того ж, дві композиції — “Fratres” Пярта і “Дівчина й Смерть” Шумана — той розчин, що, мов цеглини, зліплює численні текстові прошарки. (Пишучи цей текст, слухаю “Fratres” — зрозуміти Чистяка й Емманюеля можна, лише поринувши до “іхньої” музики, музики-підґрунтя. Арво Пярт — музика тривоги, передчуття, суміш суму й божевілля, похмура і світла водночас, як захмарене небо, що пломеніє просвітами.)

мно, Освенцім), змішуються з похмурими згадками про відгалуження фашистської системи (Lebensborn, Чорний Орден). Але всі ці нашарування і прошарки — лише схи́дці до головної теми, теми Переродження, Спокути, Пам'яті. І, безумовно, Смерті. Утім, Смерть — невід'ємний складник усіх тем.

Головний герой — психіатр на ймення Симон — перероджується, змінюється на очах читача. Це нагадує Кафку — скреготання кінцівок велетенської комахи вчувається в кожному рядку тексту Емманюеля. Та й не дивно, адже Комаха — то Вельзевул, а Вельзевул має безпосередній стосунок до Смерті, а Смерть — до Війни. На початку книжки психіатр, що працює у великій транснаціональній компанії, — людина байдужа до всього, що не стосується роботи; наприкінці Симон (ім'я з'являється лише на останніх сторінках повісті) змінюється

настільки, що, позбувшись попередніх фаху, статусу і фінансових переваг, іде працювати для дитлахів-аутистів. І зміна ця — нелегка, вона проходить крізь цілком християнське усвідомлення первісної — від народження — гріховності людини, неунікності Спокути Гріха. Осягнути ж цю істину можна, лише повернувши собі Пам'ять. Героєм повісті це вдається через Музику.

Українському читачеві твір буде цікавий передусім через тему Другої світової війни. Крім спогадів Антуана де Сент-Екзюпері, в Україні зарубіжні твори на цю тему майже невідомі. Хоч творів таких не бракує: про війну писали Арагон, Бернанос, Блох, Кассу, Кессель, Веркор, Робб-Гріє, Сампрен та інші. Окрему гілку складають твори про Шоа — Голокост: Анна Франк, Мартін Грей, Імре Кертеш, Прімо Леві, Роберт Мерль, Арт Шніґельман, Елі Візель та багато інших. “Людське питання” Франсуа Емманюеля (екранізоване 2007 року, головні ролі виконали Мат'є Амальрік та Мікаель Ландсаль) цінне потрійно — це повість, по-перше, про Другу світову, по-друге, про Шоа, по-третє, про утвердження загальнолюдських цінностей, про Спокуту. Психіатр Симон працює на компанію, SC Farb; ця назва відсилає до назви німецького концерну IG Farbe-industrie, що використовував фізичну силу в'язнів концентраційних таборів. Водночас “фарба” — потужний символ; Фарби, Маски конче треба позбутися, інакше так і помреш, не спізнавши себе істинного. Як тут не згадати одного з кореневих образів української народної культури — Фарбованого Лиса, увічненого Іваном Франком? Фарбований Лис — це символ трагічної брехні, ошуканства, шахрайства і блудності. В “Людському питанні” Емманюеля всі Фарбовані Лиси скидають брехливі мармизи і постають нагими у своїй гріховності, як у перший день Буття...

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

1.

Твори свої Тодось читав спокійно, навіть приглушено, але в гортанному голосі виразно бриніла притамована напруга: “Гей, земле! // диявольський регіт твій чую // у шумі мільйонів планет // в мільйонах кіків, // і хочеться плюнуть з одчаю // тобі земле, мамо, // щоб випекти пляму, пустелю // на спині твоїй, // як вічне тавро арештантське, // і димом пропасти в безодні часу!” Ні рими, ні ритму, тобто — за каноном — нульова версифікаторська техніка. Але оте “мамо” збиває з ніг; після цього слова хотіння “пропасти димом” не здається ні позою, ні даниною поетичній риторичі — це відчай, який продиктував і назву цього вірша, — “Регіт”. Аж до втрати тху регочеться поет, бо “Батогами женуть кислооких, немитих і голих”, бо “бризкає кров аж у стелю світів”, проте “зори на небі, // як в полі волошки” зривають поети і (ганьба!) в’яжуть вінки... Перша поетична збірка Осьмачки (“Круча”, 1922, 32 стор.), до якої входить цитований вірш, дала йому літературне ім’я, проте для різних людей (причетних до красного письменства чи ні) воно звучало по-різному. Схильний до традиційної форми Плужник і майстер поетичної акварелі, яка несподівано проступала навіть у філософських трактатах, Тичина стилю Осьмачки не сприйняла. Плужник до дискусій охоти не мав, а оригінальну особистість Тодось терпів спокійно. Тичина й поготів не прагнув полеміки — в туманах рефлексії намагався роздивитися найближчі контури свого життя. Натомість Осьмачка (голодний і в начищених черевиках) вважав себе повноважним послом чорноземів і мало не навклячки обстоював їхні (та свої) права.

У щоденнику (березень, квітень і травень 1922 р.) Тичина тричі скаржився на пряломініст опонента: “зайшов”, “був”, “бігав по хаті, танцював од злості й казався”. Чого хотів? А того, що треба “взяти у торбину запасу та походити по селах, а потім уже комінтерни воспівати, а то добре, сидівши в Києві, бути революціонером”. І висновок співця сонячних кларнетів: “Хай собі він буде геній, а не я — не в тім річ. Геній завоювати істерикою не можна”. Доля на короткий час їх звела і розвела назавжди. Тичина перебрався до Харкова; невдовзі забув про кларнети; настала остаточна пора вибирати, і один із найкращих європейських поетів не своїм голосом заспівав величальну для Хама. Свій вибір зробив і Осьмачка. Цього року минає 65 відтоді, як він завершив і прочитав у письменницькому товаристві, де не всі шанували його і не всіх шанував він, один із найкращих творів у нашій літературі — повість “Старший боярин”.

2.

Народився Теодосій Степанович Осьмачка 16 травня 1895 року в селі Куцівці Черкаського повіту Київської губернії в родині селянина, який водночас був коновалом. Після школи навчався в Черкаській учительській семінарії. Юність і молодість Тодось припала на роки Першої світової війни та революції. На початку 1920-х він у Києві, навчався в Інституті народної освіти (колишньому університеті Св. Володимира). Писав вірші, активно долучився до літературного життя. Належав до найрадикальніших літературних організацій. Це передовсім “Ланка” (до неї входили ще Григорій Косинка, Валер’ян Підмогильний, Євген Плужник, Борис Антоненко-Давидович). Далі Осьмачка прилучився до групи МАРС (“Майстерня революційного слова”), як почала себе називати “Ланка”.

На початку 1920-х років півднем і центром України прокотився великий голод. Письменник та його однодумці зрозуміли, що більшовицька влада починає етноцид України. Тривога знайшла віддзеркалення в першій збірці поезій Осьмачки; через кілька років вийшла друга поетична книжка “Скіфські вогні”. Напередодні судового процесу в справі так званої СВУ Т. Осьмачка видав третю збірку — “Клекіт” (1929).

Процес над міфічною СВУ став сигналом до жорстоких масових репресій. Осьмачка був у першому ешелоні заарештованих. У тюрмі симулював божевілья. Утім, психіка письменника і справді не була стабільною, що далось взнаки в подальші роки. Із в’язниці Осьмачку перевели до Кирилівської богаєвільні. Випустили, знову заарештували. Одного разу він опинився навіть у московській Бутирці. Зрештою став переховуватися по глухих хуторах і селах, де його мало знали. Перебував на нелегальному становищі, доки почалася німецька окупація України.

1942 року Осьмачка дістався Львова, маючи лише незакінчений віршований роман “Поет”. Попри

тенного жалю, небеса нап’ялися до останньої можливості своєї сили, аби тільки не луснути і не пустити до Бога страшних жалів невідомого і самотнього жіночого серця. І посеред ночі від наглого місяця стало світліше і моторошніше, і він, ніби це відчувши, став важко і повільно осідати над церквою. І знизився на найвищий гостряк хреста. Хрест не витримав, тріснув і з місяцем упав в ограду... І цей тріск продзвенів як смертельний постріл по всіх розлогах ночі, і на землі стала глупа ніч. І пісня, і луна зникли і заглухли, неначе камінь, кинутий у криницю, який осів на скаламучене дно глибокої води.

Гордій схопився з сіна і, не надіваючи одержі, накинувши на себе кожух, вибіг із клуні. У церкві пробило 12 годин ночі.

...Побачив перед собою, кроків на двадцять, жіночу постать, і то лише в одній білій сорочці. Вона йшла, кваплячись, стежкою на гору і не оглядалася. На спині чорніла розпущена пишная коса. Йому прийшло в голову, що видиво похоче на казку, в якій відьми і потопельниці конче з розпущеним волоссям. Одначе, переборюючи

страшним дідом і вдень, і вночі. І були такі, що йшли в поле навмисне, аби з ними знов зустрівся і возився стільки часу, скільки йому заманеться. І ось тут-то й помилялися бідні жіночі душі. Дід другий раз нічого їм не робив, а простісінько брав на коня живу і віз до Тясмину і там топив”.

Цю історію розповідала Гордієві тітка (виріс він без матері). Розставляла обід на столі: і борщ в зеленій мисці, і курятину в білій квітчастій тарілці, й вареники у високій жовтій макітрі, й паляницю високу, білу — аж сонячну... все це залюбив намалював би художник, але, як, цікаво, намалював би Маркуру Пупаня?

А тітка продовжила: “І втопив він Шурубейлівну, й твою матір, і Кундельку, і Сіромчиху, і Мокієнчиху, і Цицанівну. І стали мужики радітися, що робити з ним. І, може, радилися б довгенько, та здивав Маркура мене”.

Тут сполучено гостроту пригодницького роману з аурую романтичного твору в дусі українських повістей Гоголя.

“І знов під місяцем білили стіни попового дому, і біліла церква. І знов великий місяць на незвичайно

макітрі... Ми це бачимо разом з письменником. І віримо, що Маркура продав душу чортові; що домовик заплітає коням гриві і тримає під опікою все, що в хаті. Неправдоподібне стає найправдивішим, за випадковим постає істотне, і це синтетичний образ України. У нього влилися і природа, і національні характери, і загальний колорит, і якісь непевні постулати фольклорного світосприймання, і пристрасть самого автора... Все це ірраціонально, стихійно творило правдивий твір національного стилю, і навіть мимохіть мусило наблизити Осьмачку до Гоголівського канону.

Юрій Шерех: “Стало невіддільно ясно: ми здатні мати Гоголя своєю мовою і в своїй літературі. Тільки ж, звичайно, сто років не минуло марно, і сьогодинішній Гоголь — зовсім відмінний і зветься не Гоголь, а Осьмачка”.

У фіналі “Старшого боярина” Україна співає і плаче, сподівається і побирається:

*“Ой покляли Гонтю аж на три драбини,
Та й сіли на ноги кати і на руки,
Та й паси здирати почали із спини,
Щоб зазнав отаман нелюдської муки.*

Усі співали, стоячи, неначе колядники, з таким диким і могутнім натхненням, з яким не співав жодний світовий артист у жоднім державнім театрі. У Підотаманого з чола стікав піт, і він не помічав, Деркач держався рукою за душу, і сльози бігли у нього по бороді аж на вуса, а Гордій, почервонівши весь, виводив голосом із серця таку міць, яка, вічно не втомлюючися, рветься до сонця із підземелля. І яка зараз, злившись з іншими голосами, здавалося, була душею тією, що жила колись у гайдамацьких кістках і плакала, аж луни і тепер гудуть із-під землі. Що несила була козацька поставити до світового столу на захист України ні дипломата мудрого, і ні однієї книги великого поета у їх бібліотеки, і ні однієї картини у їх музеї, і ні одного вченого до їх академії, який розумівся б і на науці, і на політиці, і на мистецтві. Але найвища нота горя лунала про те, що Україна, якби і вернулася до них, віднята назад у ворога, то не була б такою, якою вона йому віддавалася. І плакала козацька душа, що минулого вирвати з пам’яті ніхто не здолає і що прийдешня Україна буде горем, без якого жити не можна вже й сьогодні на землі”.

Страшне пророцтво: Україна, “віднята назад у ворога”, не буде “такою, якою вона йому віддавалася”; прийдешня Україна буде горем... У цій державі, прийдешній-теперішній, ми живемо. І мусимо пам’ятати Осьмачку. З-за океану дійшов до нас вірш невідомого автора на його смерть (спогади Т. Мороз): “Цей хрест. І напис. Просто. Все до теми. // Ця вічна пам’ять — брама в забуття. // А він лежить, самотній і окремих, — // Цілком такий, як був і за життя”. Прочитаймо “Старшого боярина”. Не забуваймо, що антиукраїнська навалоч (зайшла і малороська, домашня) пильнує, щоб не вони, а ми захлинулися нашою водою чи вдалилися нашим хлібом. Щоб нейтралізувати загрозу, лише літературних (і загалом мистецьких) засобів замало — але й без них справа не зробиться. А літературі замало лише інтелектуалізму в усьому діапазоні його реалізацій (від “мацюкального” у п. Подерв’янського до “претензійно-агресивного” у п. Забужко). Гостро потребуємо “повноважних від чорнозему”, гідних, перепрошую, здохнути за українську ідею. А вона полягає в тому, щоб виплекати і “поставити до світового столу” і великого поета, і художника, і вченого до всіх можливих академій. Це називається “мати місце на глобусі”.

Наприкінці березня 1922 р., в суботу надвечір, молодик у вже не новому, але ще не потертому демісезонному пальті та начищених черевиках зупинився біля будинку № 107 на київській вул. Горького (тоді Кузнечній) і, зазирнувши в папірець, зайшов у напівтемний коридор, знайшов помешкання № 19, де жив Павло Тичина. Гостя звали Тодось Осьмачка. Зі спогадів Тамари Мороз (дружини Григорія Косинки), оприлюднених 1989 року: Осьмачка був “високий, стрункий, волосся темно-русяве, очі карі, брови густі й широкі, аж ніби зрослися в одну, — красивий, файний хлопець. Погляд пильний, неначе з-під лоба, насуплений. Вуста вигнуті в трохи аж саркастичну посмішку. Хода — великими кроками, швидка, енергійна, — враження, що він завжди поспішає”.

ПОВНОВАЖНИЙ ПОСОЛ ЧОРНОЗЕМІВ

періодичні загострення хвороби, працював над збіркою віршів “Сучасність” (1943). Під кінець 1944 року його мандри набули широкого розмаху. Спочатку оселився в Німеччині, брав участь у розбудові організації МУР (“Мистецький український рух”).

З Німеччини переїхав до США, жив у Канаді, переїхав до Франції, блукав по Югославії, знову повернувся до Німеччини. Шукав для себе Україну, але вона була недосяжна.

На одній із вулиць Мюнхена влітку 1961 року Осьмачка впав. Друзі перевезли його до психіатричної лікарні, що недалеко від Нью-Йорка. 7 вересня 1962 року поета не стало.

Останнім бачив його Іван Багрянний — “розбитого паралічем і безпам’ятного, в ліжку витягнутого на весь зріст, суворого, як Данте”. Всіма забутого і покинутого....

Талант Тодось Осьмачки розкрився в трьох прозових творах: “Старший боярин” (1946), “План до двору” (1951), “Ротонда душоубців” (1956). Поетична праця життя була підсумована у великій книжці “Із-під світу” (1954).

3.

Інтрига “Старшого боярина” розпочинається з пісні, яку вночі чує Гордій, молода людина й молода душа; вивчився на вчителя і приїхав у село до тітки, щоб влаштуватися на посаду.

“Від пісні, сповненої несосві-

життєву незвичність і нічну моторність, він став її доганяти...

— Чого вам тут треба?

Гордій же з якимсь наполегливим неумолимим натиском гукнув до неї:

— Дайте руку, — і простяг обидві свої”.

Традиційна за формальною сутністю зустріч молодого вчителя з повіною має передісторію, центральна постать якої — “лановий, старий дід Маркура Пупань. Але такий дід, якого не було від утворення світу і не буде до Страшного суду. Свою займанщину він об’їздив верхи на чорнім коні, що звався Ремез”. Чи хто-небудь в Україні стрічав реальну людину на прізвище Басаврюк? Маркура Пупань — того самого ґатунку.

“І що то був за дід, і що то була за напасть на весь хрещений мир... У кінець його малахія було вплетено шматок олова, кажуть, з півпуда. І хто з бідних мужиків попадався на переїзді з краденою соломою, того він убивав малахаєм і мертвого брав на коня, коли це було літом, і віз туди, за Тернівку, де ото вода страшно нуртує в скелях, і кидав його у вир. А коли траплялося зимою, то привозив до ополонки і впирав під лід. Коли ж попадалася жінка, то він її возив з собою попід скиртами з тиждень і вже робив з нею що хотів, але додому пускав живою та ще й з пашнею. Та так пускав, що та жінка навіки губила голову і вже ніколи не думала про свого чоловіка, а тільки марила

тендітні висококість держався такою легкістю, яка може бути тільки вимріяна молоденьким самотнім серцем. Еге ж! Місяць був прив’язаний до хреста тонесенькою павутиною, яку, опускаючися з нього на церкву, протяг нічний павук, щоб не полетів він в чорну неміреність ночі легесенькою, мов гаряче повітря, золотом бульбашкою”.

Знову Гордій вийшов у ніч, ущерть просякнуту звичними для неї українськими дивами.

4.

Світ, виведений з рамок натуралістичної правдоподібності, світ, схоплений як нерозривна єдність, світ, ототожнений з Україною, сприймається не лише очима. Тому природа відтворює кожний порух людських душ, а люди відчувають себе дрібною природи. У хвилину туги вікна заходяться сльозами; в день весілля дружки-птахи співом готують появу молодої, тополя прибралася тисячами дзеркалець-листочків, і ось з’являється над селом голова молодої — сонце. А коли смерть зайшла до тітчиної хати і запанувала там тиша, що її догризав шашіль, стало чути того вісника смерті аж у другому селі; у відповідь завив собака...

В Україні Тодось Осьмачки проза не має межі з поезією. Він не гребує ні крикливими поросятами, ні відром, у якому дають свиням пійло; виразно змальовує наймичку, що заминає макогоном сало в

ПАВЛО МУРАВСЬКИЙ: «ЧИСТОТА В СПІВІ Й ЖИТТІ»

26 березня Президент України Віктор Андрійович Ющенко вручив державні відзнаки п'ятдесяти працівникам української культури з нагоди їхнього професійного свята. Двоє удостоєно звання Героя України — диригент Павло Іванович Муравський та письменник Юрій Михайлович Мушкетик.

Павло Муравський — професор Національної музичної академії України ім. П. Чайковського, почесний академік Академії мистецтв України, народний артист України, лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка (1979), повний кавалер ордена “За заслуги”, Герой України, учасник Великої Вітчизняної війни.

Понад 20 років пропрацював художнім керівником і головним диригентом Державної української хорової капели “Трембіта” та Державної заслуженої академічної хорової капели “Думка”. Вже 40 років безперервно працює на кафедрі хорового диригування й стільки само — художнім керівником і головним диригентом студентського хору Київської державної консерваторії (з 1995 — Національна музична академія України ім. П. Чайковського). За творчу діяльність виконав і записав на платівки, касети й компакт-диски понад 1000 хорових творів різних авторів: Д. Бортнянського, М. Березовського, А. Веделя, Г. Сковороди, М. Леонтовича (всі хорові твори), О. Кошиця, С. Людкевича, П. Чайковського, Л. Бетховена, В.-А. Моцарта, Дж. Верді, Г. Малера, А. Скрябіна, І. Стравінського, багатьох інших українських і зарубіжних композиторів. Стараннями П. Муравського ще на початку 1970-х у хорі Київської державної консерваторії створено стиль акапельного співу або співу в натуральному ладі. Ця метода розповсюдилася по всій Україні як хорова школа Муравського. У студентському хорі видатний педагог виховав понад 800 диригентів-хормейстерів.

Павло Муравський — жива легенда українського хорового мистецтва ХХ—ХХІ століть, його високо шанують в Україні й у світі. Цього року старійшина українського музичного мистецтва відзначатиме 95-річчя від народження й 75-ту річницю творчої діяльності.

— Павле Івановичу, як почуваетесь після затишного очікування заслуженої державної відзнаки й тривалої процедури вручення, чи не втомилися?

— Ні! Я зараз цілий концерт віддиригував би! — енергійно промовив із властивим йому завзяттям, а через якусь мить уже задумливо додав: — Переживаю подвійне по-

чуття. Мені, з одного боку, приємно, що отримав найвищу нагороду держави, бо щиро вболіваю за справи державного значення, за культуру передусім, бо культура — основа життя. А з другого боку, непокоюсь за свій хор, за його готовність являти скрізь і завжди високе мистецтво українського співу. Ска-

**УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
№ 178/2009
Про присвоєння П. Муравському
звання Герой України**

За визначні особисті заслуги в утвердженні високих зразків українського хорового співу, збагаченні національної культурно-мистецької спадщини та багаторічну плідну творчу діяльність постановляю:

Присвоїти звання Герой України з врученням ордена Держави **МУРАВСЬКОМУ** Павлу Івановичу — народному артистові України, професорові Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, м. Київ.

Президент України **Віктор ЮЩЕНКО**
23 березня 2009 року

Непокоюсь також за всю нашу співочу культуру, бо вона віднедавна опустилась на низький рівень масового співу. А в нас традиційно дуже багатий співочий матеріал — майже всі мають добрі голоси, як ніде. І мене бере національна задрість, коли чую, як чисто співають хори в інших народів, а вони ж бідніші від нас на голоси.

Та що казати про професійні хори! Ось дивимось ми міжнародні футбольні матчі, вболівальники підтримують свої національні команди, скажімо англійці, й на високому піднесенні почуття раптом виникає їхня мелодія — і всі вони співають в унісон. А в нас так важко добиватися звучання в унісон, бо позивали співати у темпорованому ладі, під рояль, і розучилися співати нашим традиційним співом у натуральному ладі. Дуже важко відчувати людину від поганої звички... Зараз пишу пропозиції, як поставити на належний рівень усю систему музичної освіти в Україні.

— Слухаю Вас, Павле Івано-

вичу, і згадав проникливий відгук голландської преси на виступ Української хорової капели під керівництвом Олександра Кошиця 1922 року: “Якби в Українській державі всі справи йшли таким ладом, як спів у цьому хорі, це була б перша держава на світі...”

— Традиційний український хоровий спів у натуральному ладі сприяє наведенню ладу в суспільстві, бо допомагає людям владнати свої почуття й пробудити любов до чистого співу, а чистота в співі спонукає людину до чистоти в житті. Треба тримати еталон чистоти, незважаючи ні на що. Але чистота сама не з'явиться, за неї треба боротися! Під час вручення мені нагороди я нагадав Президентові Шевченкове заповітне: “Борітеся — поборете!...”

Цей день для мене знаменний ще й тим, що підтвердилась істина: не в силі правда, а в правді сила!..

Спілкувався
Олександр ШОКАЛО

Павло МАЛЄЄВ,
член НСПУ

НАЗВАНА МАТИ — НІНА БАЙКО

Сестри Ніна, Марія, Даниїла Байко. Кому в Україні, та й не тільки в Україні, не знайоме це тріо?! Родом сестри із села Яблунці, що в передгір'ї Карпат. Шкільну науку пройшли в Бузці на Львівщині. Та найбільшу, пісенну, науку дала їм мати. То була пісенна душа, глибинна скарбниця фольклору. Сотні чи й тисячі мелодій перелила-переспівала, передала у спадок донькам, визначивши їхнє життєве кредо. Тож після закінчення середньої школи дівчата стали студентками Львівської консерваторії імені М. Лисенка. Доцент Одарка Кирилівна Бондарівська подбала про вдосконалення природного таланту сестер, шліфування, зміцнення голосів, розвиток їхньої гнучкості, віднаходження нових тембрових фарб, зростання ансамблевої майстерності.

Тріо стало відоме як пропагандист української пісенної культури. Артисток щиро вітали слухачі Львова, Києва, Москви, столиць і поселень республік колишнього Союзу, а також Бельгії, Німеччини, Канади, Польщі, США, Чехословаччини. Народне визнання високого мистецтва сестер увінчує їхню неперевершену майстерність.

Все це згадалось, коли тупцював коридором Стрітівської школи, чекаючи на артистку.

— Я чув відгуки ваших учнів, майбутніх кобзарів. Вони вдячні, що саме Ви їх навчаєте.

— Навчаєте... А знаєте, в яких умовах тут живу? Ходімо, подивитесь...

Кімнатка у гуртожитку — невеличка, але чепурна. Нічого зайвого. Фортепіано, стіл, кілька стільців, ліжко, шафочка, книжки, клавіри.

— Вибачте, що не запрошую сідати: стільці холодні. Звичайно, це тимчасово, але інструмент псується. Та й не спиться ночами. Жила б собі в Києві, у теплі. Та ні — дістаюсь сюди по морозі. Романтика? В мої роки?

— Місцевому колгоспу і райвно

1969 року тріо сестер Байко удостоїли звання заслужених артистів України, 1976 — лауреатів Державної премії ім. Тараса Шевченка, а 1979 — звання народних артистів України. Сестри були прекрасними педагогами, готували собі гідну зміну. Про характерний епізод з життя Ніни Байко — викладання у Стрітівській школі кобзарського мистецтва (1991—1996) — згадає наш читач, письменник, просвітянин.

важко опікувати школу. Держава за цієї скрути теж не послідає брати її на утримання, — кажу, аби не мовчати від незручності перед цією знаною у світі одержимою жінкою, її прямою і суттєвою правдою.

— Не подумайте, я не вередлива, але нормальних умов для життя і праці маю право вимагати. І не лише для себе, а і для мовчазних колег, для учнів. Тому для деякого я незручна...

Розповіла про родину, сестер, про драматизм акторської долі. Зауважила, що за сталінських часів сестри не те що в консерваторію не мали б права вступити, а, найвірогідніше, їх заслали б до Сибіру. Причина? Тато певний час перебував у загонах УПА. Врятувало родину те, що тато

передчасно померли. Отже, реалізувати свій талант дівчатам вдалося за трагічних обставин і родинної й національної звияги, яку після здобуття незалежності сприймають героїчною.

Хто по-справжньому може оцінити акторську працю? Здається, що робота на сцені — це оплески і

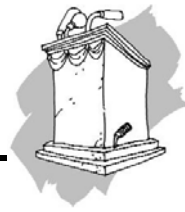
квіти, вітання і шанування. А хто знає, що це важка, копітка, наполеглива праця?! Наприклад, для збереження голосу мусиш постійно відмовлятися від смачної їжі. А сімейні стосунки... Буває, мусиш робити вибір: сім'я або сцена. Чимало гіркоти випало і на долю учасниць тріо, яке залишилося в історії українського вокалу.

Після розпаду колективу Ніні Яківні довелося працювати в різних закладах культури. За відвертість часто натикалася на рогатки номенклатурників. Проте завжди залишалася і залишається собою.

Коли дізналася про кобзарську школу, зрозуміла, що як досвідчений фахівець мусить саме там передати учням творчі надбання. Без перебільшення, це творчий подвиг Ніни Байко.

Пригадалися розповіді стрітівців про імпровізовані музичні вечори. На колодках, під зорями, сідали вечорами, як у Степана Васильченка, ходила молодь “на гулі”... По кілька десятків пісень переспівували. І линули мелодії під зорями аж до світанку...

Ніна Байко підтримувала студентів матеріально, шукала меценатів, схильних пожертвувати на навчання. Привозила хлопцям одяг, харчі, книжки. Чи вона те усвідомлює, чи ні, але для багатьох “кобзарят” стала названою матір'ю.

«СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО» ЧИ НЕОКОЛОНІАЛІЗМ?

Олег РОМАНЧУК, шеф-редактор журналу “Універсум”, кандидат філологічних наук

Не можу зрозуміти, що означає “стратегічне” партнерство. Так, українські політики повсякчас наголошують, що для нашої держави “стратегічними” партнерами є і США, і Росія, і Грузія... Проте різницю у “стратегічному” поєднанні України—США, Україна—Росія чи Україна—Грузія можна побачити неозброєним оком.

Чи є Росія рівноправним партнером для України? Упродовж сімнадцяти років рівноправних відносин між державами не помічалося. Торгівля асиметрична, постійно спостерігається експортно-імпорتنий дисбаланс. 26 лютого віцепрем’єр РФ Сергій Іванов в інтерв’ю “Российской газете” сказав, що Росія вживає заходів зі скорочення промислової та військово-технічної співпраці з Україною. Тож все знов перетворюється на економічно-політичний важіль тиску Росії.

Кремль не вбачає в Україні суб’єкта глобальної політики. Для Російської Федерації, як і для Російської імперії, політика важливіша за економіку. Остання газова війна з Україною (Східною та Західною Європою) — яскраве цьому підтвердження. А евфемізм “стратегічне партнерство” — це погано замасковане прагнення повернути Україну до стаї імперії.

Нещодавно в інтерв’ю журналові “Тиждень” Олег Гордієвський — колишній советський шпигун, а нині британський експерт зі спецслужб, торкнувшись українського напруження в нинішній діяльності ФСБ, так прокоментував поразку російських спецслужб під час президентських виборів 2004 року в Україні: “У Москві сказали: “Добре, ми почекаємо, візьмемо тепер їх тихою сапою”. І ось вони беруть. Уже двічі перекидали газ, ціни підвищують, замислюють лихе. **Вербують агентів в уряді, парламенти тощо. Тепер ФСБ працює довготерміново — з таким розрахунком, щоб зробити Україну проросійською не одразу, а за десять років**”.

Росія чітко дотримується принципу, задекларованого Євгенієм Примаковим, колишнім керівником ГРУ КДБ СРСР, экс-міністром закордонних справ Російської Федерації та экс-прем’єр-міністром: “У нас немає головного противника, у нас є тільки наші інтереси, і ми працюємо за нашими інтересами”.

Тож про яке “стратегічне партнерство” з Росією може йтися?

Генерал-лейтенант Олександр Скіпальський, один із фундаторів Служби безпеки України, ще 1997 року в інтерв’ю журналові “Універсум” застерігав: “Активність російських спецслужб в Україні добре помітна”. Виступаючи перед учасниками науково-практичної конференції “Збройні сили України та інші військові формування: історія та сучасність” (Львів, 25 жовтня 2008 року), він звернув увагу на промовисті факти: “Мені не зрозуміла позиція Президента, який віддав СБУ на відкуп некомпетентним людям. Такого ставлення до спецслужб немає ніде в світі. Не може не непокоїти, що до авантюризм, злочинних дій вдаються всілякі “жирні коти”, чиновники, народні депутати, і їм це минає безкарно. Взяти хоч би Миколу Рудковського. Пам’ятаєте скандал з так званими туркменськими опозиціонерами, яких він запросив до Києва, що зіпсувало стосунки з офіційним Ашгабадом? Результат відомий — дешевий туркменський газ пішов в обхід України, через Росію, яка продає його за значно завищеною ціною. Багато питань стосовно освіти і громадянства, і як він увійшов в оточення Олександра Мороза, а зго-

дом став розпорядником фінансів, що надходили не з України. Не Мороз, голова партії, а Рудковський розпоряджався грошми. Його бізнес — також цікаве кіно. Таких, як він, на жаль, у нас чимало. Щоправда, вони не носять у кишені посвідчення “Шпигун” чи “Агент впливу”, розпізнати їх іноді важко. Для того існує спецслужба, щоб здійснювати контроль за діяльністю функцій. Вивчати ситуацію, виявляти агентів впливу, викривати їх і, якщо треба, то висилати за Хутір Михайлівський. Зокрема й депутатів, які пройшли за “закритими списками”. Є термін “нелегальна розвідка”. Нелегалі, іноземці приїждять в Україну, легалізуються, видають себе за українців, з незрозумілою легкістю освоюються, користуючись тим, що їх ніхто не перевіряє, нікому до них діла в державі немає, нікого вони не цікавлять. Візьміть так звану справу Жванії — елементу зчинилося багато, а так ніхто й не перевіряв усі нюанси, як цей добродій у нас з’явився, миттєво розбагатів, “вмонтувався” в дуже непростий бізнес з твелями (ядерне паливо для атомних електростанцій. — Авт.), який росіяни будь-кому не довіряють. Або приклад з Юрієм Бутим, одним із зрадників демократичної коаліції. Він вийшов з її лав за дивним збігом в день візиту Президента Віктора Ющенка до Росії, коли відбувалася перша зустріч з новообраним президентом Медведевим. Що це, якщо не прямий тиск? Як це так: людина звалоється невідомо звідки, ні сіло ні впало отримує громадянство України, стає народним депутатом (до речі, за рекомендацією міністра МВС), а залишається — одночасно! — офіцером запасу російської армії!”

“Стратегічне партнерство” з Росією, крім технічного боку, має й ідеологічний — інформаційну війну, яку Кремль веде проти української держави.

Хоч українські громадяни читають нині значно менше, ніж у добу “розвітова соціалізма”, але книжки, газети та журнали купують. Росія має непоганий ринок збуту своєї поліграфічної продукції на території України. Що ж пропонують “стратегічному партнерові” російські видавництва?

Ідеологічні заборони продовжують перетворюватися на ідеологічну агресію, приміром, у журналі “Секретные материалы”, який вільно продається в Україні. Надрукована на його сторінках стаття Валерія Тирнова й Анатолія Клеви “Реінкарнація Бандери” — відверто провокативний матеріал, агресивне комуністичне пропагандистське кліше періоду холодної війни. Автори тексту неприховано підбурюють російських громадян задля загострення стосунків між Україною та Росією: “Тому є всі підстави припускати, що спроба нав’язати суспільству силою примусу закон-індульгенцію (йдеться про реабілітацію воєнків УПА. — Авт.) загрожуватиме перетворити ідеологію українських фашистів на державну ідеологію, що може призвести до катаклізмів, аж до перетворення України на етнократичну державу”.

Хворобливі ідеї мілітарного протистояння Росія—Україна напроход живучі. 21 квітня 2008 року “Русский журнал” надрукував відверто провокативний матеріал Ігоря Джадана “Операція “Механический апельсин” з апокаліптичним планом окупації України: “Росія провадить десантну операцію силами морської піхоти із захоплення ключових елементів інфраструктури Криму: аеродромів, портів, шляхових вузлів. Українські частини в Криму не атакувати, якщо вони не чинять спротиву. Операція може початися з розгрому українського флоту ударами з повітря і протиракетними ракетами і захоплення

Фото Ксенії Гладішевої

місць його базування в Одесі, Очакові, Чорноморському, Новоозерному, Миколаєві, Євпаторії й Феодосії силами 810-го окремого полку, 882-го окремого десантно-штурмового батальйону і 382-го окремого батальйону морської піхоти Чорноморського флоту за підтримки перекинутих повітрям з Тихоокеанського флоту чотирьох полків 55-ої дивізії морської піхоти (Владивосток). Окремий танковий батальйон морської піхоти Чорноморського флоту варто переправити із Новоросійська на Одеський плацдарм для розвитку успіху сил піхотних десантів”.

“Бандеризация Украины — главная угроза для России”. Під такою назвою у видавництві “Яуза-Пресс” у серії “Загрози Росії” побачила світ ця добірка матеріалів (480 сторінок). Читаємо анотацію: “З “братського народу” нинішня орджена Україна перетворилася на державу, яку не можна назвати навіть дружньою... Настав час сказати прямо — подальша “бандеризация” України в недалекому майбутньому може перетворитись на відкритий конфлікт між колись братерськими народами”.

2004 року видавництво “Имперская традиция” у серії “Русская имперская мысль” надрукувало збірник (560 сторінок) **“Украинская” болезнь русской нации**, присвячений темі “українського сепаратизму”. Ось що написано в анотації: “Сьогодні “українську” націю хочуть сформувати як політичне угруповання, як антиросійську партію. І тому “Православний центр імперських політичних досліджень” вважає своїм обов’язком всіляко розвінчувати антиросійську міфологію “мазепинців”.

У ситуації ХХ століття, коли російська цивілізація переживала складні внутрішні незгоди, під сумнів було поставлено сенс участі південноросійського населення у будівництві загальноросійського світу. Вірус самозакоханого регіоналізму жорстоко вразив постсоветську еліту південноросійського населення.

Держава “Україна” — це наша своєрідна євразійська Хорватія, що роздирає цілісність і Православної Російської Церкви, і російської державності, і єдність російського народу. “Українство” як ідеологія національного розколу поставило під сумнів питання єдності Православного Російського світу, і ми перебуваємо сьогодні в надзвичайно складному становищі, коли одна частина нації, свідомість якої затьмарена сепаратизмом, виступає агресивно проти іншої”.

Максим Калашников, російський публіцист, письменник-футуролог, один з авторів “Російської доктрини”, написав таке собі дослідження **“Независимая Украина. Крах проекта”**, яке побачило світ у видавництві “Фоліо” 2009 року. В анотації озвучено відверто зловтішні запитання: “Чи доживе “незалежна” Україна до тридцятиріччя? Наскільки зменшиться її населення? Чи не чекає Крим доля Кіпру й Косово? Чи не зруйнується химерне породження 1991 року по лінії Дніпра за “чехословацьким варіантом”? Чим завершиться нинішній процес промислової, науково-технічної та суспільної, гуманітарної деградації клаптикової держави? Чи стане НАТО рятівником для русофобів і відвертих бандерівців, що захопили владу в Києві? Чи спроможний сучасний Захід розв’язати проблеми вимираючої та деградуючої республіки? Чи довго терпітимуть промислово і аграрно розвинені регіони Причорномор’я і лівобережжя Дніпра на своїй шій агресивних укронацистів з депресивних і жебрацьких західних областей нинішньої України? Думка автора суворі: проект “незалежна Україна” спочатку був приречений на провал. В основу його покладено страхітливий і мерзотний за суттю ідею, що українці — ніби окремий від російського світу народ”.

У видавництві “АСТ” 2007 року вийшла друком книжка А. Широкограда **“Когда заговорят пушки...”**. І знову чути відлуння інформаційної війни: “Тисячу років народи, що на-

селяли Придніпров’я і Північно-Східну Русь, вважалися братами, фактично однією нацією. Але за останні роки зміцнили сили, які хочуть посварити українців і росіян”.

А це вже продукт вітчизняного виробництва. Ідеться про таке собі “дослідження” відомого комуніста Георгія Крючкова і не менш відомого Дмитра Табачника “Фашизм в Україні: угроза или реальность?” (видавництво “Фоліо”, 2008). У книжці вміщено 25 статей. З них Табачник написав 16, Крючков — 9. У найкращих традиціях советської пропаганди, спрямованої проти “українського буржуазного націоналізму” автори намагаються переконати читачів, що над Україною може нависнути реальна загроза фашизації влади у її верхніх ешелонах. Мовляв, помаранчева влада нині відверто демонструє духовну близькість та історичний зв’язок з функціонерами ОУН-УПА, воюючи дивізії СС “Галичина”, тим самим принижуючи історичний подвиг советського народу. Аргументація авторів не витримує жодної критики. Але книжка вийшла з-під пера українських (?) парламентарів, її можна купити в українських книгарнях.

Існує лише політична й економічна стратегія Москви щодо України і аж ніяк не “стратегічне партнерство”. На жаль, Українська держава досі не створила власного стратегічного бачення світу. За вісімнадцять років незалежності не спромоглася виробити переконливу національну ідеологію. Тому говорити про стратегічне партнерство (без лапок) між Росією й Україною немає жодного сенсу.

2 березня в Інтернет-виданні “Українська правда” з’явилася публікація “У Росії продають книги про війну з Україною”. Цей редакційний текст — своєрідне підтвердження актуальності теми про “стратегічне партнерство” з Росією.

“2009 року в Росії побачило світ кілька книжок, де описується крах незалежності України та українсько-російська війна. Так, видавництво “Фоліо” видало книжку Максима Калашнікова **“Незалежна Україна. Крах проекту”**. В анотації автор стверджує, що сучасна Україна “розколюється, на-ростають суперечності між заходом і сходом, і якщо цей процес не зупинити, то Україну може очікувати сумна доля Югославії”...

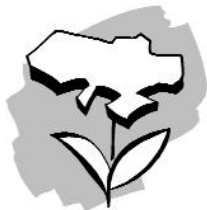
У продажу також з’явилися книжки російських авторів із серії “Війна на порозі”, написані у стилі фентезі, де йдеться про військові дії на території сучасної України.

У книжці Георгія Савицького **“Поле бою — Україна. Зламаний тризуб”** автор пише про те, як “помаранчеві” нацисти розв’язують в Україні громадянську війну.

“За допомогою “миротворчого контингенту” НАТО, під прикриттям американської авіації та бронетехніки західноукраїнські карателі з тризубами на погонах починають винищувати російськомовне населення, стираючи з лиця землі цілі міста”, — йдеться в анотації до книжки.

“Все Лівобережжя, Крим і Новоросія піднімаються проти окупантів. Росія допомагає бійцям Оперу новітнім озброєнням, добровольцями і військовими радниками... Вони зламають проклятий бандерівський тризуб! Вони покажуть натовським “яструбам” кузькіну мати! Поле бою — Україна! Це є наш останній і рішучий бій”, — пише автор.

У книжці **“Російсько-українські війни”** автор Олександр Сєвер пише про те, як “захопивши владу в Україні, “помаранчеві” про-водять відверто русофобську, провокаційну, ворожу щодо Росії політику”.

Коридори на другому поверсі в адміністративному корпусі

— **Тамаро Володимирівно, яким був шлях до презентації?**

— Робота над підготовкою номінаційного дос'є Резиденції тривала понад рік. Оскільки кошторис цих робіт, підготовлений Державною службою з охорони культурної спадщини, становив 2,3 млн грн, у Чернівцях дос'є вирішили виготовляти власними силами. До роботи залучили науковців і студентів Чернівецького університету, фахівців департаменту містобудівного комплексу міської ради, працівників архівів, місцеві телерадіокомпанії та видавництва. Аеровідеозйомку номінаційного об'єкта з космосу Чернівцям надали безплатно. Вичитку пробного англійськомовного варіанту дос'є носієм мови, що є обов'язковою умовою, у стислі терміни погодилася зробити волонтер Корпусу миру, яка на цей час працювала у Чернівцях. 28 січня цього року номінаційне дос'є Резиденції з додатками, погоджене Міністерством культури України, дипломатичною поштою було доставлено до Парижа у штаб-квартиру Комітету ЮНЕСКО.

— **Хто ухвалював рішення щодо включення Резиденції в номінацію до Списку ЮНЕСКО?**

— Рішення про включення Резиденції митрополитів Буковини і Далмації до переліку об'єктів кандидатів на номінацію до Списку

ЧИ ВІДБУДЕТЬСЯ ШЛЮБ ЧЕРНІВЦІВ ЗІ СВІТОВОЮ ЦИВІЛІЗАЦІЄЮ?

Номінаційне дос'є Резиденції буковинських митрополитів на внесення цієї пам'ятки архітектури до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО презентували на засіданні громадської ради з питань охорони культурної спадщини проректор з навчально-виховної роботи Чернівецького національного університету, доктор історичних наук, професор, член експертної ради ВАК України Тамара Марусик та радник міського голови з питань архітектури і містобудування Ірина Коротун.

Довідка “СП”

Нині до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО внесено 878 об'єктів у 145 країнах світу, з яких 679 належать до культурної спадщини, 174 — природної спадщини, 25 — змішані. Україна представлена чотирма об'єктами, з яких лише два суто українські — Софія Київська та Києво-Печерська лавра (1990 р.), історичний центр Львова (1998). 2007 року до Списку внесено спільний українсько-чеський природний об'єкт “Букові праліси Карпат”, а 2005 — геодезичну дугу Струве (спільний проект Норвегії, Фінляндії, Росії, Естонії, Латвії, Литви, Білорусі, Молдови й України).

ЮНЕСКО ухвалила 31 сесія Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, яка відбулася 23 червня — 2 липня у Новій Зеландії.

Номінація Резиденції митрополитів Буковини і Далмації відбуватиметься за чотирма критеріями унікальності: шедевр зодчества, архітектурний символ Чернівців, спроектований чеським архітекто-

ром Й. Главкою, над оформленням якого працювали авторитетні фахівці у галузі скульптури, ковальства та малярства; як історичний духовний центр Східної Європи, на період будівництва найбільший православний центр Південно-Східної Європи, у якому здійснювали функції світського і клерикального адміністративно-територіального керування, церковного богослужіння і духовного навчання; як ансамбль, архітектура якого за художніми принципами поєднує історичні традиції часів Візантії, романського періоду монастирського будівництва, цегляної готики Центральної та Північно-Східної Європи, планувальні принципи бароко; архітектурний ансамбль, який втілює ідеали людства засобами пластичного мистецтва й архітектури. Як унікальний витвір просторового мистецтва Резиденція митрополитів мала значний вплив на розвиток культурної архітектури та монументального мистецтва Центральної та Східної Європи.

— **Яку позицію висловила громадська рада з питань охорони культурної спадщини?**

— Громадська рада з питань охорони культурної спадщини Чернівців дала високу оцінку зусиллям фахівців, які працювали над виготовленням дос'є, та рекомендувала посилити роботу влади і громадських структур щодо мінімізації втручання в архітектурне середовище у межах території, що входить до “блакитної” (буферної) зони Резиденції митрополитів, використати унікальні матеріали дос'є для видання туристичних і презентаційних довідників про Чернівецький національний університет. Зокрема, член громадської ради Сергій Осачук сказав: “Включення Резиденції буковинських митрополитів до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО рівнозначне шлюбу Чернівців зі світовою цивілізацією, заявою про те, що ми зобов'язуємося бути абсолютно моральними у питаннях архітектурної спадщини і просимо у цьому допомогти світовій цивілізації”.

Мармурова зала

— **Чи відомо, хто ще претендує на включення до списку з України?**

— 3 України 12 претендентів, серед яких Бахчисарайський ханський палац, заповідники “Асканія Нова” та “Херсонес Таврійський”, культурний ландшафт і каньйон Кам'янець-Подільського, історичний центр Чернігова, парк “Софіївка”, Канівський заповідник “Могила Тараса Шевченка” та інші.

— **Від кого залежить, чи відбудеться “шлюб Чернівців із світовою цивілізацією”?**

— Наступним кроком буде приїзд експертів. Усе залежить від їхнього рішення.

Спілкувалася
Марія ВИШНЕВСЬКА

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

6 квітня у Київському муніципальному музичному театрі (станція метро Конtrakтова площа, вул. Межигірська, 2) відбудеться прем'єра народного музикального “Колода”, створеного чоловічим гуртом “Козацькі забави” та фольклорно-етнографічним ансамблем “Калина”.

Художній керівник — голова Подільського районного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, народний артист України Валентин Козаченко.

Музикл “Колода” — це спроба об'єднати сучасну музику, фольклор, народні й сучасні танці, етнічні костюми та спів, жарти і гумор. У постановці через комічні ситуації, які трапляються в повсякденному бутті, автори переконують глядача у оптимізмі життя і невмирущості національної культури.

Квитки в касах театру.
Початок о 19:00.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ культури
Сергій КЛИМКО
279-49-47

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Надія КИР'ЯН

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

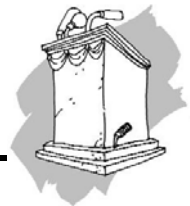
Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301213
Наклад у квітні — 57500

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 4,27 грн.
на 3 місяці — 12,36 грн.
на 6 місяців — 23,42 грн.

**Вельмишановний Український народе!
Шановний пане Голово Верховної Ради!
Шановна пані Прем'єр-міністре!
Шановні народні депутати!
Шановні члени Уряду!
Гості, пані і панове!**

Послання про внутрішнє і зовнішнє становище України я, насамперед, адресую нашим людям, усім громадянам України і, безумовно, українському парламенту.

Зараз непросто і в Україні, й у світі. Нам потрібна спокійна оцінка ситуації. Нехай мене почує кожен, хто мислить, і кожен, для кого Україна — не пожива і не тимчасове пристанище.

Я маю право на ці слова.

Вам добре відомо: я чесно і твердо стою на головній позиції мого життя — на позиції національних українських інтересів. Нація і людина — їхнє вільне життя, життя у єдності й демократії є найважливішим мірилом діяльності української влади.

Сто років тому перший керівник незалежного українського парламенту, а згодом Глава держави Михайло Грушевський у статті “Підстави Великої України” сформулював головні засади української демократії: *“Вона повинна дбати про зміцнення ідеї української демократичної державності, її поширення в громадянстві, виховання його в почуттях обов'язку перед нею, як найвищого стимулу громадського життя, який повинний об'єднати всю людність, увесь народ її в однім національним пориві, перемагаючи партійні різниці й розбіжності там, де починаються основні інтереси Української держави”*.

Я звертаюся сьогодні до всіх — до кожного, хто підтримує мене і хто виступає проти, хто не втрачає віри і хто зневірився. Я звертаюся до всього нашого великого українського народу. На Україну маємо подивитися поглядом широким, щирим, відданим — і саме в цій відданості знайдемо справжню національну єдність. За останні п'ять років Україна, безумовно, змінилася. Рушили з місця фундаментальні процеси. Наші головні магістралі — перед нами. Ми утверджуємося як єдина нація. Єдина українська нація з виразним характером, культурою і мовою, традицією, історією, що народжені нашою землею. І водночас — як єдина політична нація, що твориться без поділу на погляди, віру, слово чи походження. Ми здатні на рішення, суть яких — національна гідність. Ми підняли на загальносвітовий рівень тему Голодомору. Світ почув нас і зрозумів. Ми всі, попри політичні погляди, щирі перед Богом і Україною, усвідомлюємо вагу створення єдиної Помісної Української Церкви.

Це промовляє нація. Це промовляє наша гідність. Ми вчимося бути нацією — відкрито, йдучи за сумлінням, незважаючи на чуже невдоволення, відкриваючи себе перед собою — нехай складно, нехай боляче, але цей біль — живий і здоровий, бо наш дух і тіло отримали шанс одужати. Ми стали вільною державою. Від 2004 року саме народ є головним арбітром країни. Двічі опозиція приходила до влади шляхом вільних і чесних виборів. Уже чотири роки для нас звичною нормою є свобода слова і вибору. Цього не було досі. Сьогодні це природно, немов повітря.

Ми продовжили масштабний історичний процес об'єднання Європи. І за останні кілька років досягли більше, ніж за попереднє десятиліття. Не для когось. Для себе. Наша інтеграція до європейського і євроатлантичного простору — це вже не абстрактна мета. І, водночас, це не самоціль. Це практичні, сучасні інструменти, які допоможуть нам принести добробут людям і гарантувати безпеку країни, нашого народу, наших дітей і наших внуків. Ми здійснили велику системну роботу. Як результат — Україна зробила або впритул підійшла до виняткових рішень, які були неможливі ще п'ять років тому. Це об'єднання енергетичних сис-

ЩОРІЧНЕ ПОСЛАННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВІКТОРА ЮЩЕНКА ПРО ВНУТРІШНЄ І ЗОВНІШНЄ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ

тем України і Європейського Союзу та найближча перспектива підписання договору про енергетичне співробітництво, це угода про східне партнерство, це завершення роботи над угодою про спільне небо, це початок офіційних переговорів про безвізовий режим Україна—Європейський Союз, це переговорна робота із створення з ЄС зони вільної торгівлі. Це безпрецедентне наближення до угоди про політичну асоціацію Україна—Європейський Союз, яку буде підписано цього року.

Кожен згаданий крок — це вже реально і досягне повернення України до європейського світу. Ми зосередились не на гаслах, а на практичних кроках. Ставши членом Болонського процесу, ми увійшли до єдиного європейського освітнього простору. Ставши членом Світової організації торгівлі, ми стали рівноправними партнерами на європейському і світовому ринках. Створивши єдиний бізнес-план модернізації газотранспортної системи України, ми розпочали об'єднання наших газових енергетичних систем, що принесе нам не лише економічну вигоду, а й обмежить зовнішні впливи.

Ми повернули до життя енергопровід “Одеса—Броди—Європейський Союз”. Не маю сумніву: він стане головною артерією для енергоносіїв з Каспію до Європи. Поруч з цим проектом, разом із Польщею ми стали господарями Євро-2012. Ця подія підтримує нашу економіку і ширше відкриє нас для Європи і всього світу.

Україна має всі шанси стати іншою. За неповних п'ять років у житті країни відбулося не поверхневе оновлення. Ми створили умови, що дозволили зупинити критичні демографічні процеси. Хіба не радістю, нормальною людською радістю є те, що 2008 року народилося на 84 тисячі українських немовлят більше, ніж 2004 року. Уперше за час незалежності у трьох наших областях народжуваність перевищила смертність. І це — щойно, переконаний, початок. Нехай поступово, але все-таки ми почали більше піклуватися один про одного.

2008-го року кожна десята українська дитина-сирота знайшла свою сім'ю. До того ж — прикметна риса: з 2006 року більше й активніше поширюється саме національне, українське усвоєння. А порівняно з 2005 роком кількість дітей, влаштованих до прийомних сімей та сімейних дитячих будинків, зросла в 22 рази. Сьогодні у черзі на усиновлення стоять батьки, а не діти, як ще три роки тому. Ми припинили масовий відтік людей за кордон. Якщо у 2001—2002 роках на кожного прибулого в Україну дві людини вивбували з країни, сьогодні тенденція рівно зворотна — люди повертаються додому.

Ми зробили принципові кроки у реформі освіти. Вперше 425 тисяч дітей вступили до вищих навчальних закладів за новими правилами тестування. По суті, ми очистилися від старої корупційної системи, яка замалечку деморалізувала і батьків, і дітей. Це перший крок до формування свідомості нової української молоді. Ми розпочали реформу Збройних сил та всього сектору безпеки.

Відбулися принципові зміни: від збільшення зарплат і виплат військовослужбовцям до скорочення строку служби до 12 місяців. Попри будь-які труднощі, я впевнений, що ми прийдемо до створення професійного українського війська.

В Україну повірили іноземні інвестори. За останні чотири роки обсяг прямих іноземних інвестицій до України склав майже 27 млрд доларів США, що втричі більше за всі залучені зовнішні інвестиції з часу проголошення української державності. Згадаю й те, що про наш потенціал свідчить один характерний факт: до моменту кризи темп зростання української економіки сягали 6,5—7 %, що були одними з найвищих у Європі. Я вірю і переконаний, що цей показник ще буде відновлено.

Таким чином, ми — не у прірві й не на узбіччі. Ми — посередині шляху, який здатен привести нас до справді вільного, заможного, безпечного, кращого суспільства. Без пафосу і перебільшення.

Ніхто не перекреслить наші результати. Але ми могли б зробити у стократ більше, якби поняття національної гідності і єдності стали спільною основою для всіх. І особливо для українських політиків. Наш нинішній стан — не унікальний. Через схожі випробування проходили десятки інших держав і народів — Німеччина, Польща, Іспанія, Чехія, Сполучені Штати. Відповідь на виклики завжди була одна: єдність. Незалежність і національна гідність. Здатність переступити через амбіції. Готовність жити своїм життям і розумом, а не наказами з чужих столиць. Бажання побачити один в одному найважливіших партнерів, а не конку-

рентів, яких необхідно обіграти будь-якою дорогою ціною.

Ми здобули свободу. Але свобода — не лише тло. Її головна мета — це наш прогрес. Я прошу націю, прошу всіх нас об'єднатися задля нашого суспільного прогресу. Об'єднатися там, де розпочинаються основні інтереси держави, нації й української людини. І в цьому головна суть мого Послання.

Дорогі співвітчизники!

Наше зовнішнє становище — безпечне, втім, вразиве до численних новітніх ризиків.

Основні загрози походять від корозії міжнародно-правових стандартів, від загального погіршення атмосфери світових зносин, від енергетичної залежності України і від небезпечних, руйнівних, недалекоглядних спроб використовувати право сили у розв'язанні спорів чи конфліктів.

Наша єдино можлива безальтернативна відповідь на ці виклики — суворе додержання міжнародно-правових норм і зобов'язань, здійснення конструктивного і збалансованого зовнішньополітичного курсу і твердість у відстоюванні обраних, законодавчо визначених національних цілей. Зовнішньополітичні пріоритети України — сталі й вивірені. Європейська і євроатлантична мета — незмінна, вона неминуче буде досягнута. Ще раз підкреслюю: це в інтересах усіх громадян України. Я виступаю за максимальне поліпшення і виправлення відносин з Російською Федерацією. Я маю намір зробити все можливе, щоб перегорнути сторінку непорозуміння і забезпечити рівний і доброзичливий діалог, який повинен існувати між сусідами. Коло наших міждержавних пріоритетів залишатиметься широким — від Вашингтона до Варшави, від Лондона і Парижа до Пекіна і Токіо, від Сеула до Тріполі. Особливо у нинішніх умовах ми зобов'язані суттєво посилити присутність на зовнішніх ринках і налагодити нові економічні зв'язки.

Україна прагне жити і працювати у безпечному регіональному середовищі. Ми повинні повною мірою виконати всі національні безпекові вимоги. Наше внутрішнє становище складне, втім, не катастрофічне. Ми не перейшли останньої межі. Але вже сьогодні безпосередньо перебуваємо перед лицем трьох серйозних загроз — економічного занепаду, поглиблення політичної кризи і масштабного соціального протесту.

Основна причина економічної кризи в Україні, переконаний, не ззовні, а в неспроможності держави упродовж років провести базові необхідні структурні, передусім економічні й соціальні реформи. Давно обіцяний українцям Податковий кодекс вже 10 років, мов “вимпел ударної праці”, переходить з Уряду в парламент. Індивідуальна приватизація стратегічних підприємств піднімана звичайним розпродажем за правилами масової приватизації, які були актуальні ще в кінці 1990-х років. Про реформи в енергетиці, аграрному секторі навіть не йдеться. Сьогодні ми на останніх місцях в рейтингах, за якими оцінюється підприємницьке середовище країни. Ми виявилися неготовими зустріти у значній частині кризи. А тому її перший удар відразу став болючим і дуже важким. Ми втратили зовнішні ринки, на які припадало 60 % українського експорту, — від цих ринків залежала майже вся наша валютна виручка й зайнятість майже 2 мільйонів осіб у металургії, хімії та суміжних галузях. Наслідком цього стало уповільнення зростання ВВП, яке торік склало 102,1 % порівняно з 106,7 % у 2007 році, і нищівного скорочення на 25—30 % за результатами січня—лютого поточного року. (Називаю ці дані, попри те, що їх старанно “втаємничують”).

Все це, безумовно, погіршило соціальну ситуацію в Україні. Борги із зарплати з жовтня 2008 року до січня 2009 майже подвоїлися і досягли в сумі 1,6 мільярда гривень. З жовтня минулого року вдвічі зросла кількість зареєстрованих безробітних. Втім, обмежу цей ряд.

Шановні співвітчизники!

Я прийшов до цієї зали не для того, щоб описувати проблеми, які характерні сьогодні також для багатьох інших країн, зокрема наших сусідів. Я прийшов сюди, щоб запропонувати спосіб і шлях виходу з кризи. Політичний розрахунок на те, що вдасться осторонь перечекати кризу, пересидіти її, не виправдається. Ми — на порозі зовсім нової економіки, іншого світового перерозподілу праці та співвідношення цін на ресурси.

Я звертаюся до влади, і до опозиції. Мільйони людей хочуть повернути надію. Я хочу, щоб ви почули голос наших людей. Від імені мільйонів українських громадян звертаюся до всього українського політикуму.

Попри все, ви здатні переступити через протиріччя, усвідомлюючи гостроту загроз.

Попри все, ми здатні в критичний момент стати разом задля держави і нашого народу.

Наші перші консолідовані кроки вже дали результати. Ми відновлюємо діалог з міжнародними фінансовими організаціями. Ми врятували від падіння банківську систему. Кожна третя людська гривня “втекла” з банківської системи. Банківський сектор зазнав системного політичного цукування, що підірвало його ритмічну роботу. Такі удари навряд чи витримала б будь-яка інша потужніша банківська система, ніж наша, однак наша — вистояла. Для того, щоб вона змогла продовжувати виконувати свої зобов'язання, стали необхідними понад 70 мільярдів гривень рефінансування національної економіки. Ми запровадили постійний антикризовий механізм співпраці й консультацій. У дусі цієї роботи звертаюся до кожного, хто присутній у залі Верховної Ради України.

Прошу вгамувати політичні пристрасті й накласти мораторій на конфліктне з'ясування взаємин. Президентська кампанія починається за чотири місяці до виборів. Отже, запрошую до вересня відтермінувати будь-які, розраховані на отримання дочасних політичних дивідендів, дії. Я прошу дати час державі вийти з найгострішої фази випробувань. Я пропоную єдиний національний антикризовий план, який дозволить врятувати країну і захистити мільйони наших людей. Він має дві взаємопов'язані складові: економічна програма і політичні заходи.

Перше. Економіка.

Підкреслюю: ми особливі, але не унікальні в цій кризі. Світ дає достатньо як успішних зразків, так і прикладів невдачі політики у цьому питанні. Ісландія — розвинена європейська країна, що донедавна мала 64 тисячі доларів ВВП на душу населення, втратила свою економіку, валюту, банківську систему. Угорщина і Данія в умовах кризи наростили власне виробництво та скоротили безробіття. І все це — за невеликої інфляції.

Спосіб один: реальна програма дій. Відтак переходжу до конкретних кроків.

Насамперед треба відновити фінансову стабільність у державі. Я неодноразово підкреслював, що існуючий Державний бюджет на 2009 рік популістський, він спотворює роль державних фінансів. Він є серйозною загрозою для стабільності національних грошей і цін. Нам потрібно максимально скоротити всі непродуктивні витрати і наразі почати жити по статках. Це стосується всіх і кожного — від держави до бюджетів підприємств і кожної української родини. Ми зобов'язані негайно і кардинально переглянути Державний бюджет на 2009 рік.

При перегляді бюджету наполягатиму на гарантованому фінансуванні захищених статей, до яких слід віднести забезпечення соціальних стандартів та видатків для мінімального забезпечення функцій держави. В умовах колосального дефіциту ресурсів необхідно припинити розпорощення ресурсів на 300 державних цільових програм. Це наче бенкет під час чуми. Слід повернути Стабілізаційному фонду ту роль, яка закладалася при його створенні, — фінансувати найважливіші державні проекти, а не погашати заборгованість із заробітних плат. Це цілковитий абсурд. Потрібно переглянути так званий збалансований план НАК “Нафтогаз України”. Будь-де у світі така монополія є процвітаючою. У нас це прихований і непрозорий бюджет Уряду. Сьогодні компанія перебуває у надзвичайно скрутному становищі. Якщо невідкладно не переглянути її фінансовий план, наслідки для цієї компанії будуть драматичні.

Слід терміново внести реалістичні зміни до бюджету Пенсійного фонду. Його мільярдне дефіцити покриваються за рахунок коштів Стабілізаційного фонду. Ця політика призведе до колапсу. Нам потрібна пенсійна реформа.

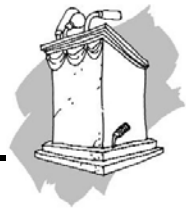
Я хочу запитати всіх присутніх: панове, хіба нормальним є те, що колишній прокурор, який, до речі, продовжує працювати, через суд встановлює собі пенсію у 50 тисяч гривень на місяць?

Хіба нормально, що депутати, судді, високі посадовці отримують пенсії по 15—20 тисяч гривень? Якби прикладів тисяч. Таке становище — це брутальна неповага до мільйонів українських людей. Це — суть соціальної несправедливості.

Я вимагаю скасувати всі спеціальні пенсії, увівши єдиний критерій — зарплата і стаж. Це має зробити Верховна Рада і насамперед коаліція.

Ми повинні запровадити податок на нерухомість для заможних верств населення, що зміцнить фінансову базу місцевого самоврядування.

“Наша мета — зробити реальний великий наступний крок до кращого життя”.

Політика

3

З важким серцем, але прошу вас підтримати запропоноване Урядом підвищення акцизів, розширення дохідної бази Пенсійного фонду. Це той мінімальний крок, що потрібен для підтримки ресурсів нашої держави.

Ці першочергові кроки дозволять нам врятувати становище і, зокрема, зміцнити співпрацю з МВФ, що відновить довіру до України.

Друге. Соціальна відповідальність.

Обов'язок влади і роботодавців — забезпечити зайнятість, передусім кваліфікованих кадрів. Я пропоную створити систему прогнозу розвитку трудових ресурсів на територіях, щоб не наздоганяти попит на робочу силу, а упереджувати його. Потрібно стимулювати мобільність робочої сили всередині країни. Якщо потрібний робітник є навіть за десятки кілометрів, йому потрібно запропонувати місце. Так ми втримаємо зайнятість. Далі — відновлення справедливості у соціальному захисті. Це найгостріший біль наших людей. Водночас скажу гранично чітко: соціальна справедливість — це не патерналізм і не зрівнялівка у радянському розумінні. Потрібно навести порядок у пільгах, адже в Україні 19,5 мільйона пільговиків. Це чи не половина населення — тако-го не витримає жодна держава.

Нинішня система пільг є абсолютно несправедливою. Ті, кого ми називаємо заможними людьми, отримують найбільше дотацій від держави на оплату газу, електроенергії — і цього не можна нічим пояснити. Соціальна справедливість — це підтримка найбільш незахищених верств населення. Це допомога тим, хто хоче працювати. І це жорстке обмеження для кожного, хто прагне нажитися на бюджеті. Відтак я закликаю радикально зменшити кількість пільг, особливо за професійною ознакою, персоналізувати їх і привести право на пільги в залежність від фінансового та майнового стану.

Третє. Треба вичерпно підтримати **банківську систему**. Вона — хребет економіки, який тримає м'язи реального сектору. Держава негайно повинна взяти на себе відповідальність за банки, які перебувають у скрутному становищі й увійти в їхній капітал. Ми маємо для цього ресурс — у бюджеті передбачено 44 мільярди гривень на здійснення рекапіталізації банків. Ця відповідальність має бути підкріплена повним контролем за такими банками. Переконаний, що швидкі дії держави призведуть до відновлення довіри громадян. Повернеться вона — повернуться інвестори. Але й банківська система повинна повернутися обличчям до громадян — свого найважливішого партнера. Я наполягаю на запровадженні єдиного механізму, за якого кожен, хто опинився у скрутному становищі, отримає банківську підтримку, а не буде добитий системою. Не можна допустити зменшення фінансування працюючих підприємств, на продукцію яких є попит.

Питання довіри стосується і валютного курсу. Сьогодні ми врівноважили курс, забезпечивши фактично нульове сальдо із зовнішньої торгівлі. Саме у негативному сальдо у торгівлі (12 мільярдів доларів США) був корінь проблеми.

Чому ж коливання продовжуються? На жаль, це вже психологія, наслідок реакції людей. 1998 року Корея закликала своїх громадян підтримати банки, і люди понесли до них гроші й золоті прикраси. Я не закликаю до цього. Я відповідально прошу українських громадян відновити довіру до банків, не забирати свої депозити, не завдавати шкоди ані собі, ані державі й, зокрема, підтримати таких самих людей, як ви, що отримали кредити.

Четверте. Підтримати кожного українського виробника, на продукцію якого є платоспроможний попит.

Банківська система повинна дати імпульс для підтримки внутрішнього попиту. Критерій один. Ресурс повинні отримати ті підприємства, на продукцію яких є попит.

Необхідно забезпечити всі належні кредити для стратегічних для держави проєктів, що здійснюються приватним капіталом — Євро-2012, розвиток інфраструктури, енергетики, зв'язку, транспорту. Для цього пропоную розробити відкриту інвестиційну програму рефінансування банків Національним банком.

І, нарешті, **п'яте**. Ми маємо зосередити максимальну увагу на потенційних точках зростання української економіки. Це насамперед аграрна сфера та малий і середній бізнес. В аграрній сфері передусім потрібно підтримати ринкове ціноутворення на продукцію нашого виробника. Адже жодні інвестиції не замінять тих втрат, які несе село від адміністративного втручання.

Торік було заблоковано експорт 6 мільйонів тонн зерна. Більш того — цим зерном були забиті всі елеватори, що не дозволило прийняти новий врожай. Зерно зіпсувалося, кон'юнктура стала невідіганою, селяни втратили 2 мільярди доларів США — це вдвічі більше всієї підтримки АПК, що передбачена Державним бюджетом. Це ж стосується і ринку м'яса, і

ринку сояшника. У результаті село безправне і збиткове. Отже, потрібно раз і назавжди припинити будь-яке адміністративне втручання у роботу сільського господарства. Галузь слід негайно захистити від неякісного й дешевого імпорту. Я категорично заперечую проти скасування Урядом надбавки до митного збору з м'ясопродукції. Селяни необхідно забезпечити кредитно-фінансовими ресурсами за чітким і зрозумілим принципом: попит на продукцію визначатиме все.

Діяльність Аграрного фонду, Державного резерву, ДАК “Хліб України” повинна забезпечити отримання основного прибутку не посередниками, а селянами. Держава водночас зобов'язана посилити пошук ринків для збуту вітчизняної продукції та просування її за кордоном.

І найважливіше. Я вимагаю нарешті ввести вільний продаж землі. Мораторії, які були накладені чотири рази поспіль, є нічим іншим, як новітньою формою кріпацтва. Селянина потрібно звільнити, і він врятує й нагодую всю Україну, і не тільки Україну.

Малий і середній бізнес.

Це наш головний партнер у збереженні зайнятості, забезпеченні необхідними товарами та послугами населення. Ідеться про майже чотири мільйони найбільш економічно активних громадян.

Саме вони можуть швидко пристосуватись до нових умов діяльності й саме їхні підприємства стануть основою для економічного зростання. Але для цього треба зробити низку кроків — спростити регуляторні обмеження на започаткування, здійснення і припинення бізнесу, зробити так, щоб запрацювала законодавчо встановлена система перевірок, зокрема податкових. Жоден регуляторний акт не повинен видаватися без надзвичайної необхідності, а всі не потрібні акти повинні бути негайно скасовані.

Україна є заповідником радянської системи стандартизації та сертифікації, що залишилася тільки у нас серед всього пострадянського простору. Усі необхідні законодавчі зміни для цього внесені Президентом України на прохання форуму “Влада і бізнес — партнери” і перебувають у парламенті.

Шановні співвітчизники, народні депутати, члени Уряду! Ці кроки можуть вже найближчим часом виправити становище в національній економіці і соціальному стані. Однак це лише частка роботи. Ми повинні навести порядок не лише в господарстві, а й в усьому домі. Отже, — **політичний блок**. Скажу коротко: кардинальна зміна виборчої системи повинна стати основою для якісного кадрового оновлення влади як в центрі, так і на місцях. Існуюча закрита пропорційна система вичерпала себе, вона зруйнувала ефективність влади і особливо місцеве самоврядування. За відсутності належної культури політиків вона скомпрометована в очах мільйонів громадян.

Про результати прямо говорять люди: втрата професійного рівня парламентом, знецінення депутатського мандата, відсутність зв'язку між народним обранцем і виборцем. Додам до цього переліку: заполітизованість місцевих рад замість вирішення проблем територіальних громад, гіпертрофована роль керівників партій і фракцій, створення партій вождистського типу — все це наслідки закритої пропорційної системи.

Громадянам України має бути повернене право персоналізованого вибору депутатів.

Парламент зобов'язаний як єдиний законодавчий орган забезпечити здійснення реформи виборчої системи — перехід до відкритих виборчих списків на парламентських виборах до мажоритарної системи на всіх місцевих виборах. Люди повинні отримати право голосувати не лише за ту чи іншу політичну партію, а й за конкретного кандидата в депутати. Це виправить існуючі негативні тенденції в партіях, водночас створить умови для справжньої політичної конкуренції, політичної відповідальності, забезпечить нову якість роботи усіх представницьких органів у державі. Але цього замало. Ми повинні без зволікань перейти до створення та запровадження моделі управління державою, що відповідатиме потребам і цінностям України як європейської держави, сучасним викликам.

Переконаний, що це є справою найбільшого національного значення. До цього нас спонукають очевидні вади нинішньої організації публічної влади. Вони насамперед зумовлені політично непередуманими і передчасними змінами Конституції у 2004 році. Мабуть не випадково Закон, який запровадив політреформу, навіть номер має — аж чотири двійки.

По суті, цими змінами було спотворено всі основні складові організації влади: підмінено природу місцевого самоврядування через запровадження виборів за партійними списками, що знищило самоврядування; створено дуалістичний гібрид в організації виконавчої влади, за якої вплив Президента України був

обмежений, а повноваження Уряду не були врівноважені відповідальністю перед парламентською коаліцією й обох разом — перед народом; у парламенті зосереджено не тільки функції законотворення та формування виконавчої влади, а й формування судової влади та усіх керівників визначальних інституцій в державі. Сучасна європейська правова доктрина не сприймає такого зосередження влади в одному органі. Наголошую: суспільство має чіткий запит на єдність дій влади при одночасному збалансуванні повноважень між її гілками.

Пропозиції, які лунають зараз про перехід чи то до суто парламентської, чи президентської форми правління, — це чергова спроба переформувати владу під когось або ж для когось. Я відкидаю будь-які вияви владного егоцентризму та намагань узурпації влади. Суспільство вимагає не сильної руки, як дехто думає, а влади закону і порядку. Час закласти зрозумілі й чесні критерії розподілу влади. Світ вже напрацював відповідні моделі, які варто впровадити в Україні. Я пропоную перейти до двопалатної побудови парламенту з одночасним зменшенням загальної чисельності народних обранців. Крім цього, має бути нарешті виконана принципова вимога людей — скасування необмеженої депутатської недоторканності.

Всі умови назріли.

Показово, що більшість країн європейського континенту, які є унітарними, мають двопалатні парламенти (назву Чехія, Польщу, Францію). Державі потрібен парламент європейського зразка — Національні Збори України, що будуть поєднувати і політичне, і територіальне представництво. Нижня палата — Палата депутатів, — будучи обраною шляхом прямих виборів за пропорційною системою, є органом політичного представництва народу. Крім законодавчої функції, на нижню палату парламенту покладається відповідальність за формування Уряду та контроль за його діяльністю. Надалі, я глибоко переконаний, Уряд не повинен формуватися без програми його діяльності. Неспроможність призначити Уряд та затвердити його програму має наслідком розпуск нижньої палати парламенту та її дострокові вибори. Підкреслюю: лише палати, а не всього парламенту, який зберігає свою дієздатність за будь-яких умов. Верхня палата має обиратися прямими виборами за мажоритарною системою та представляти громади і регіони. Ця палата покликана взяти на себе повноваження стосовно кадрових призначень, які не є урядовими, а також схвалення усіх рішень Президента України у сфері оборони і безпеки. Рівне представництво в Сенаті усіх регіонів України (по три сенатори від кожної області) буде виступати об'єднавчим чинником. Цьому слугуватиме і віковий ценз депутатів верхньої палати.

У результаті політична турбулентність має залишитись виключно в межах нижньої палати з притаманними їй гострими формами політичної конкуренції та змагальності. Отже, ми збалансуємо і стабілізуємо владу, розширимо представницьку демократію, посилимо процеси децентралізації й підвищимо якість законотворчого процесу.

Стосовно Президента України. На моє переконання, необхідно зберегти загальнонаціональний і прямий представницький мандат Глави держави. Йому відповідає конституційно-правовий статус Президента як гаранта державного суверенітету, безпеки і територіальної цілісності України. Завдання Президента — у взаємодії з Верхньою палатою гарантувати інституційну стабільність держави, здійснення реформ, визначення пріоритетів державної політики, що мають забезпечити цивілізаційний прогрес нації.

Водночас Кабінет Міністрів повинен отримати самостійність. Саме Уряд має бути відповідальний за забезпечення зовнішньої й внутрішньої політики. Дуалізм виконавчої влади має бути подоланий. Я виступаю за збереження парламентського способу формування Уряду без винятків і обмежень. Уряд необхідно формувати з одного джерела. Таким чином, перемігши на парламентських виборах, політичні партії зможуть визначати склад Уряду і проводити державну політику, виконуючи свої зобов'язання перед виборцями. Необхідною складовою конституційної реформи є реальне забезпечення місцевого самоврядування. Основою місцевого самоврядування має стати громада. Саме у громаді мають надаватися громадянам основні соціальні послуги. Має вибудовуватися чітка послідовна лінія — від громади до району і регіону.

Настав час прийняти рішення про створення представницькими органами — обласними, районними радами своїх виконавчих органів та надання їм відповідних повноважень. Саме виконавчі комітети рад мають відповідати за стан справ у регіоні, бути підзвітними депутатам представницьких органів місцевого самоврядування і перед людьми. На цьому рівні повинні створюватися підрозділи територіальних ор-

ганів центральних органів виконавчої влади. Існуючі державні адміністрації мають бути виведені із системи виконавчої влади та перетворитися на ефективні інструменти здійснення нагляду за додержанням Конституції, законів, прав і свобод.

Якісні зміни в місцевому самоврядуванні неможливі без ефективної адміністративно-територіальної реформи. Потрібно впорядкувати існуючий ірраціональний устрій України. На часі — судово та правоохоронна реформи. Справа виняткової державної ваги — повернути довіру громадян до суду. Адже, як казали видатні філософи права, саме правосуддя є підґрунтям суспільних чеснот та гарантією демократичних свобод. Щоб наблизитися до цієї мети, я закликаю Верховну Раду невідкладно ухвалити проєкт Закону України “Про судову систему та статус суддів”, який перебуває у парламенті. Його прийняття буде мати важливе значення, бо вирішить базові проблеми, встановить прозорий порядок добору суддів, підвищить гарантії їхньої незалежності й посилить відповідальність суддів.

Наступний крок — кардинальні зміни в організації роботи правоохоронної системи. Наше завдання — переорієнтувати ці органи із захисту інтересів влади на захист прав громадянина, а досудове слідство позбавити обвинувального ухилу.

Ми маємо запровадити змагальність та процесуальну рівність. Ми повинні забезпечити гарантії для держави на кримінальне переслідування. Існуючу практику підміни судами цієї функції має бути ліквідовано. Я закликаю український парламент відповідально поставитися до моїх слів і, не гаючи часу, прийняти новий Кримінально-процесуальний кодекс. Цю роботу необхідно розпочати вже чинним складом Верховної Ради України.

Нам потрібні справді доленосні зміни. Ці зміни неможливі без системного оновлення Конституції України. Я закликав усі парламентські політичні сили до спільної й зваженої роботи. Підтверджую свою пропозицію. Роблю це прямо і публічно. Я хочу, щоб у нашій державі постала Конституція, створена не під когось, не для політиків, а для нашого народу, нашої держави, нашої свободи, нашого прогресу.

Ми — посередині шляху. І саме в цей простий момент ми повинні схвалити новий Основний Закон.

Вельмишановний український народо, пані і панове!

Я маю честь передати сьогодні Голові Верховної Ради України проєкт оновленої Конституції України, який прошу розглянути як невідкладний.

Шановні співвітчизники! Сьогодні — найвищий час для дії. Я готовий до співпраці з кожним, хто підтримає мою позицію і бачення спільної антикризової роботи. Вам добре відомо, що я мав рацію, не раз астерігаючи від непередуманих політичних змін та економічного популізму. Вам добре відомо, що я твердо стояв на захисті національних пріоритетів. Вам добре відомо, що я додержувався всіх взятих зобов'язань. Я закликаю відновити загальну політичну культуру в Україні. Перед нинішнім складом Уряду і парламентом стоять особливо складні завдання. У ваших руках — доля країни і швидкість подолання кризи. Нагальні антикризові заходи вживає кожна нація, яка мислить про перспективу. Я закликаю вас підтримати мою програму дій і об'єднатися на спільній економічній платформі.

Мої пріоритети відомі для всіх. Це — єдина Українська нація. Це — заможна середня верства і захищена українська людина. Це — здорове суспільство, яке сповідує живі, моральні, сімейні цінності. Це — безпека людини та громадянина і гарантований захист усіх наших прав і свобод. Це — стабільність бізнесу без вилучень і обмежень. Це — безпека держави як повноправного члена євроатлантичної спільноти, рівноправного партнера й активно-го учасника міжнародного життя.

Я ні на йоту не відійшов від цих засад.

Я продовжую і продовжуватиму свою роботу. Я знаю, що неминуче переможе правда національної позиції.

Випробування минуть, і ми розпрavimo плечі.

На початку 20-х років минулого століття, коли Європу охопила тривала криза, один іспанський філософ звернувся до своїх пригаслених духом співвітчизників. Він сказав: “Якщо Іспанія хоче відродитися, вона повинна відтворити у собі могутній, непогамовний порив до досконалості. Але одних політичних реформ, безумовно, замало. Треба взятися за складну роботу і, докладаючи всіх зусиль, спрямувати націю на шлях до досконалості”.

Дорога Україно, ми — велика, сильна і вільна держава. Наша мета — зробити реальний великий наступний крок до кращого життя. Ми — щойно на середині шляху. Треба зібрати сили. Треба вірити в себе. Треба йти вперед.

Слава Україні!

Іван ЮЩУК,
професор

Продовження.
Початок у ч. 1, 2, 3, 5, 7, 9, 11
за 2009 р.

УРОК 11.

ЛЕКСИКА НАШОЇ МОВИ ЗА ЇЇ ВЖИВАННЯ

1. Застарілі слова й неологізми. 2. Професіоналізми. 3. Діалектизми. 4. Найважливіші словники української мови.

1. Застарілі слова й неологізми

Слова, які вийшли із загально-го вжитку, називаються **застарілими**. Серед застарілих слів розрізняють історизми й архаїзми.

Історизми — слова, що вийшли з активного вжитку тому, що зникли позначувані ними явища. Сюди належать назви давніх станів, посад (смерд, кріпак, вельможа, дворянин, поміщик, князь, княгиня, боярин, воевода, війт, жандарм, гайдук, осавула, бурмістр, урядник, становий, возний, виборний, соцький, бунчужний, хорунжий, нарком, політрук); назви давніх установ (ратуша, магістрат, райком, партком); назви застарілих знарядь праці, зброї (рало, соха, ступа, жорна, прядка, кайло, сагайдак, келеп, ратище, рогатина, мушкет, гаківниця, фальконет, пістоль); назви старовинних грошових одиниць та одиниць мір (дукат, червінець, гривеник, крейцер, шаг, шеляг, золотий, рубель, лікоть, аршин, сажень, верста, миля, десятина, морг, корець, гарнець, копа, пуд, фунт) тощо.

Історизми не мають синонімів. Історизми використовують у художніх творах та наукових працях, у яких описуються події й факти минулих історичних епох.

Архаїзми — слова, які вийшли з активного вжитку тому, що їх з різних причин витіснили інші слова. Наприклад, замість давніх слів чадо, уста, десниця, зигзиця, ректи тепер ми вживаємо слова дитина, губи, права рука, зозуля, сказати.

Архаїзми мають синоніми: чоло — лоб, перст — палець, отчий — батьківський, бран — полон, уповати — надіятися, отверзати — відкривати, вельми — дуже, всує — даремно.

Серед архаїзмів розрізняють: 1) **лексичні** — повністю застарілі слова: ланіти (щоки), рать (військо), дзиг'арі (годинник), вікторія (перемога), лицедій (актор), узріти (побачити), ректи (сказати), одесну (праворуч), оний (той), сиріч (тобто);

2) **словотвірні** — із застарілими суфіксами та префіксами: словеса (слова), рибар (рибалка), сіятель (сіяч), фортеція (фортеця),

УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПІДГОТОВКА ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ

урозуміти (зрозуміти), возсіяти (засіяти), женський (жіночий);

3) **фонетичні** — із застарілим звуковим оформленням: враг (ворог), глас (голос), зерцало (дзеркало), ріжниця (різниця), сподар (господар), піїт (поет), серебро (срібло), вольний (вільний), сей (цей);

4) **семантичні** — із застарілим значенням: лікоть (міра довжини), живіт (життя), колода (вулик), поїзд (валка підвід).

Неологізми — нові слова в мові: бартер, менеджмент, рекетир, факс, телетайп, конверсія, дилер, імідж, податківець, безпіщанка.

Неологізми бувають загальнонародні й індивідуально-авторські. **Загальнонародні** неологізми, тільки-но з'явившись, набувають поширення серед більшості носіїв мови (ваучер, бронедвері, чипси, бомж). Вони, проте, із зміною суспільних умов, розвитком науки й техніки можуть перейти в історизми, як це свого часу сталося зі словами типу комнезам, колгосп, радгосп, трудовень, патефон, грамофон тощо. **Індивідуально-авторські** неологізми, як правило, не стають загальноживими, а так і залишаються в тому чи іншому творі письменника.

Перевірте себе. Випишіть лише застарілі слова.

Менеджер, граф, кольчуга, принтер, бартер, ознайомити, обсерватор, дилер, бранець, ратай, дистриб'ютер, отаман, імідж.

Ключ. З других букв виписаних слів має скластися слово, пропущене у вислові П. Грабовського: “Настане — вірю я — година: загине ... на землі”.

2. Професіоналізми

Слова, що побутують тільки в мові людей певної професії, називаються **професіоналізмами**.

Наприклад, у мові хліборобів поширені слова *оранка, зяб, борошнування, культивация, косовиця*; у мові металургів — *вагранка, шихта, мульда, льотка, сляб, блюмінг, прокат*; у видавничій справі — *шифт, курсив, петит, верстка, вичитка, коректура*.

Для пояснення професіоналізмів існують спеціальні словники, як-от: “Словник лінгвістичних термінів”, “Словник літературознавчих термінів”, “Математичний словник”, “Фізичний словник”, “Словник фізіологічної термінології” тощо.

3. Діалектизми

Слова, що вживаються тільки жителями певної місцевості, називаються **діалектизмами**. Наприклад: *трепета* (осика), *бистрець* (потік), *газда* (господар), *тукс* (жаль), *яр* (весна), *навидіти* (любити) — у мові українців, що живуть у Карпатах; *когут* (півень), *п'ястук* (кулак), *файний* (гарний), *таній* (дешевий) — у мові представників Івано-Франківщини; *пательня* (сковорода), *хопта* (бур'ян), *рівчак* (струмок), *пантрувати* (стежити) — у мові подільян; *живець* (джерело), *мигунка* (блискавка), *пучка* (палець), *хупавий* (гарний), *кукібний* (дбайливий) — у мові вихідців із Чернігівщини; *гомоніти* (говорити), *кип'яч* (окріп), *зобува* (взуття), *гарман* (тік), *ріпа* (картопля) — у мові людей з південно-східної частини України.

4. Найважливіші словники української мови

Словниковий склад мови відображається в словниках.

3-поміж сучасних словників української мови найважливіші такі:

1. “Словник української мови” в 11 томах, виданий у 1970—1980 роках. У ньому докладно пояснено близько 135 тис. реєстрових слів і кожне значення проілюстровано цитатами з літератури.

2. “Українсько-російський словник” у 6 томах, виданий у 1953—1963 роках. Він містить близько 122 тис. українських слів, до яких подано російські відповідники. Значення українських слів проілюстровано прикладами з художньої та іншої літератури.

3. “Російсько-український словник” у 3 томах, уперше виданий 1970 року. Пізніше він перевидався. У ньому вміщено українські переклади близько 120 тис. російських слів. Причому до багатьох з них подано по кілька (а часом по 10 і більше) українських відповідників.

4. “Словник синонімів української мови” в 2 томах, виданий 1999 року. У ньому подано близько 9200 синонімічних рядів. Значення синонімів стисло пояснюється й ілюструється прикладами переважно з художньої літератури.

5. “Великий тлумачний словник сучасної української мови” (укладач і головний редактор В. Т. Бусел), виданий 2001 року. У ньому пояснено значення 170 тис. реєстрових слів, значення окремих з них проілюстровано словосполученнями.

УРОК 12.

ФРАЗЕОЛОГІЯ

1. Фразеологізми. 2. Мовні кліше, штампи, складені найменування. 3. Прислів'я й приказки. 4. Крилаті вислови.

1. Фразеологізми

Стійке сполучення двох і більше слів, яке в процесі мовлення відтворюється як готова словесна формула, передає одне значення і, як правило, має певне емоційне забарвлення, називається **фразеологізмом**.

Фразеологізми своїм лексичним значенням рівнозначні окремим словам або словосполученням: *бути на сьомому небі* — почуватися щасливим; *брати за душу* — розчулювати; *робити з мухи вола* — перебільшувати; *мокрим рядном накрити* — лаяти; *права рука* — найближчий помічник; *мороз іде поза спиною* — страшно, як сніг на голову — зненацька. Фразеологізми в мові сприймаються і функціонують нарівні із звичайними лексемами.

За тим, як їхнє значення залежить від значення слів, з яких вони складаються, фразеологізми бувають:

1) такі, значення яких не випливає із значення окремих слів: *правити теревени* — базікати; *розбити глек* — розійтися, посваритися; *за царя Гороха* — дуже давно; *бути на сьомому небі* — бути щасливим;

2) такі, про значення яких можна здогадуватися із значення окремих слів: *тримати язик за зубами* — мовчати; *виводити на чисту воду* — викривати; *п'ятами накивати* — втекти; *мало каші з'їв* — недосвідчений; *хоч греблю гати* — багато.

За тим, що вони позначають — предмет, ознаку, дію, обставину чи почуття, емоції — і якими членами речення виступають, фразеологізми бувають:

1) іменникові — називають предмет чи явище: *козацьке сонце, рятівна соломинка, наріжний камінь, сім чудес світу, лебедина пісня, біла ворона, синя панчоха, ласий шматок, кайнова печать, содом і гоморра, казка про білого бичка*; у реченні, як і іменники, виступають підметами, додатками, обставинами, іменними частинами складених присудків тощо: *Люди, зрадивши, що минула лиха година, сласилися спати (Панас Мирний). Смертний час свій я на полі битви стріну (Н. Рибак)*;

2) прикметникові — називають ознаки: *не в тім'я битий, кров з молоком, не остання спиця в колесі, не з похливого десятка, нечистий на руку, у ступі не влучиш, білими нитками шитий, одним миром мазані, купи не держиться, собака на сні, під мухою, хоч викрути*; у реченні звичайно виступають означеннями або іменними частинами складених присудків: *А там — козак не в тім'я битий: щось та прирозуміє! (М. Пригара). Чого ти чванішся? Старці, злидні, животи з голоду присохли до спини, а воно приндиться (М. Коцюбинський)*;

3) дієслівні — називають дію або стан: *накивати п'ятами, мотати на вус, бити себе в груди, дерти носа, дибки ставати, ускочити в халепу, сидіти на двох стільцях, товкти воду в ступі, доливати оливи до вогню*; у реченні звичайно виступають у ролі присудків: *От коли б тільки мені до тебе добратися, я б тобі показав, де раки зимують (Панас Мирний)*; або в ролі обставин (у формі дієприслівника): *У хаті слухали, роззявивши роти, намагаючись не пропустити жодного слова (Я. Качура)*;

4) прислівникові — характеризують дію, стан чи ознаку: *з відкритим серцем, як на долоні, не чуючи землі під ногами, без керма і без вітрил, на живу нитку, кров холоде в жилах, ні в зуб ногою, хоч плач*; у реченні вони виступають у ролі різних обставин: *З важким серцем ішов Максим Беркут посеред невеличкої ватаги тухольських молодців на сповнення громадської волі (І. Франко). Докія прокидається до перших півнів (М. Стельмах)*;

5) вигуківі — вказують на почуття, емоції: *от тобі й на, от тобі й раз, туди до лиха, тим-то й ба, ні пуху ні пера, хай йому грець, цур тобі, не доведи Господи, і треба ж*; у тексті вони використовуються нарівні із звичайними вигуками: *Я вже вас так буду шанувати, як нікого в світі, побий мене грім! (М. Стельмах). Ой, як приємно вернути з трудної, утомливої дороги та в теплу домівку... Хай їй абищо (П. Дорошко)*.

Фразеологізм у реченні сприймається як один член речення. Наприклад, у реченні: *Мельхиседек сердито глянув на свою жінку; вона догадалась, що вже наговорила сім мішків гречаної вовни, й прикусила язика (І. Нечуй-Левицький)* — фразеологізм *сім мішків гречаної вовни* виступає в ролі додатка (дурниць), а фразеологізм *прикусила язика* — у ролі присудка (замовкла).

Значення фразеологізмів української мови докладно висвітлено в “Фразеологічному словнику української мови” в 2 томах, виданому 1993 року. У ньому пояснено й проілюстровано цитатами з художньої та іншої літератури близько 10 тис. фразеологізмів.

2. Мовні кліше, штампи, складені найменування

Кліше — звичний зворот, регулярно повторюваний у певних умовах і контекстах для тотожного позначення адекватних ситуацій, стосунків між людьми тощо.

Наприклад, існують кліше мовного етикету: *добрий день, доброго здоров'я, радий Вас бачити, до побачення, на добраніч, бувайте здорові, на все добре, будь ласка, якщо Ваша ласка, ласкаво просимо, будьте люб'язні, щиро дякую, глибоко вдячний, з повагою, шановний пане, вельмишановний добродію, з роси й води, бажаю щастя й добра Вам*.

Для позначення різних явищ суспільно-політичного життя вживають усталені звороти на зразок: *правляча верхівка, посадова особа, засоби масової інформації, сфера обслуговування, правоохоронні органи, організована злочинність, криміногенна ситуація, виборчий блок, передвиборча агітація, результати виборів, всенародне обговорення, пленарне засідання, маніпулювання громадською думкою, соціально незахищені верстви населення, розв'язання проблеми, боротьба з тероризмом, фінансова підтримка, комплексні заходи, стан довілля*.

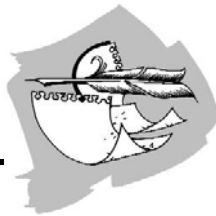
Штампи — це стерті від часто-го невмотивованого вживання вирази, які втрачають свою інформативність. Штампи найчастіше трапляються в діловому мовленні, в газетних статтях: *дати півтвіку в життя, біле золото (про бавовну), чорне золото (про вугілля), люди в білих халатах (про лікарів), мати велике значення, відігравати важливу роль, являти значний інтерес, приділяти значну увагу, необхідно відзначити*.

Це може бути й нагромадження зайвих слів: *проведення робіт по впорядкуванню території (замість: впорядкування території), робота по впровадженню нових методів, роботи по ремонту, праціують над здійсненням завдання поліпшення роботи транспорту, питання забезпечення виконання плану, питання проведення боротьби із злочинністю*.

Штампи затумують зміст висловлювання, роблять мову важкою для сприйняття, нечіткою. Штампів слід уникати.

Складені найменування відрізняються від фразеологізмів тим, що, як і кліше, вони позбавлені емоційно-експресивного забарвлення, їхні компоненти, як правило, зберігають своє лексичне значення, проте вони сукупно позначають одне поняття чи називають одне явище і мають сталий склад: *ядерна реакція, атомна вага, електромагнітне поле, продуктивні сили, фонд заробітної плати, додана вартість, безоплатний кредит, аналітична геометрія, інтегральне числення, диференціальні рівняння, теорія ймовірностей; центральна нервова система, синдром набутого імунodefіциту, вітряна віспа, запалення легень; називний відмінок, умовний спосіб, дієприкметниковий зворот; районна державна адміністрація, капітан першого рангу, надзвичайний і повноважний посол; Чорне море, Донецький кряж, Волинська область*.

Трапляються складені найменування, мотивація значень яких тою чи іншою мірою втрачена: *адамове яблуко (борлак), петрів батіг (цикорій), антонів вогонь (гангрена), грудна жаба (стенокардія), курача сілпота (хвороба очей), соба-*

ча кропива звичайна, волоський горіх. Тим вони наближаються до фразеологізмів.

3. Прислів'я й приказки

Прислів'я — стійкий вислів у формі синтаксично завершеного речення, у якому узагальнено суспільний досвід. У прислів'ях найвищою мірою втілено народну мудрість. Вони, як правило, мають повчальний характер: *Згаяного часу і конем не доженеш. Згода буде, а незгода руйнує. Хто багато обіцяє, той рідко слова дотримує.* Поганому виду нема встиду. Сила та розум — краса людини.

Значення одних прислів'їв залежить від прямого номінативного значення його компонентів: *Друзі пізнаються в біді. Нема науки без муки. Говори мало, слухай багато, а думай ще більше.*

Значення інших прислів'їв сприймається як переносне, узагальнено-метафоричне: *Під лежачий камінь вода не тече* (тут, звичайно, мається на увазі не камінь як такий, а чиясь бездіяльність). *Не все те золото, що блищить* (не зовнішній вигляд визначає цінність речей). *Куй залізо, поки гаряче* (використовуй слушний момент).

Приказка — стійкий вислів у формі синтаксично завершеного речення, у якому дається образна характеристика певного явища. Приказки являють собою, як правило, принагідні зауваження з якогось приводу. Вони не мають повчального характеру: *Серце — не камінь. Набалакав — і в торбу не забереш. Часом густо, а часом і пусто.*

Приказки за значенням нерідко наближаються до фразеологізмів: *Сорока на хвості принесла* (стало відомо про щось). *Не нашого поля ягода* (інший за поглядами). Важко відрізнити приказки і від прислів'їв: *Журбою поля не перейдеш. Не святі горшки ліплять. Зозак не без щастя, дівка не без долі.* Тому їх не розрізняють ні в навчальних посібниках, ні в збірниках народної творчості, а подають і розглядають разом як прислів'я та приказки.

4. Крилаті вислови

Влучні вислови видатних осіб, цитати з літературних та інших творів, назви літературних, історичних і міфологічних персонажів та реалій, які набули узагальненого значення і часто повторюються в мовленні, прийнято називати крилатими. Вони зберігають більш чи менш прозорий зв'язок із першоджерелом.

Крилаті вислови можуть мати форму закінчених речень: *Усе тече, усе змінюється. Пізній самого себе. Від великого до смішного один крок. Всякому городу нрав і права. У всякого своя доля і свій шлях широкий.* Але найчастіше вони виступають у вигляді сталих словосполучень: *ахіллесова п'ята, прокрустове ложе, танталові муки, перейти Рубікон, Гетсманський сад, наріжний камінь, терновий вінок, блудний син, Хома невірний, річ у собі, шагренева шкіра, мертві душі, пропаша сила, апостол правди і науки, кайдани порвіте.* Такі крилаті вислови з часом набувають усіх ознак фразеологізмів.

До крилатих відносять також окремі слова з узагальнено-метафоричним значенням. Це бувають назви населених пунктів, місцевостей, географічних об'єктів, пов'язаних з чимось знаменним, пам'ятним: *Олімп, Парнас, Едем, Голгофа, Мекка, Ельдорадо, Ватерлоо, Жовті Води, Холодний Яр, Крути.* Сюди належать також імена історичних осіб, міфологічних та літературних персонажів, з якими пов'язуються певні поняття, уявлення, символи: *Прометей, Геркулес, Герострат, Гамлет, Дон-Кіхот, Робінзон, Дер-*

жиморда, Плюшкін, Кирпа-Гнучко-шиєнков, Калитка, Крез, Наполеон, Рокфелер, Квіслінг.

Джерела крилатих висловів надзвичайно різноманітні.

Найбільше крилатих висловів походить із текстів Біблії та Євангелії у перекладах як старослов'янською, так і сучасною українською мовами: *Ноїв ковчег, всякої тварі по парі, неопалима купина, обітована земля, пісня пісень, манна небесна, ієрихонська труба, вавилонське стовпотворіння, не хлібом єдиним, вовк в овечій шкурі, тридцять срібняків* тощо.

Багато крилатих висловів потрапило в українську мову з античних джерел (це, зокрема, пов'язано й з тим, що в середні віки в Україні вивчалися грецька й латинська мови, була поширена антична література): *олімпійський спокій, гомеричний сміх, троянський кінь, яблуко незгоди, між Сциллою і Харибдою, гордіїв вузол, дамоклів меч, сізіфова праця, езопова мова* тощо.

Українською мовою перекладено найвидатніші художні, філософські, інші твори з багатьох мов, найбільше — із західноєвропейських та з російської. У процесі засвоєння надбань світової духовної культури словник української мови розширювався, поповнювався зокрема й крилатими висловами: *буря в склянці води (Ш.-Л. Монтеск'є), три мушкетери (Дюма-батько), спляча красуня (Ш. Перро), доглядати свій сад (Вольтер), на крилах пісень (Г. Гейне), іскра Божа (Ф. Шиллер), переоцінка цінностей (Ф. Ніцше), бути чи не бути (В. Шекспір), мета виправдовує засіб (Т. Гоббс), Шерлок Холмс (А. Конан-Дойль), боротися з вітьряками (М. Сервантес), попіл Класаса стукає в серце (Ш. де Костер), синій птах (М. Метерлінк), а король голий (Г.-К. Андерсен), останній з могікан (Ф. Купер), бравий солдат Швейк (Я. Гашек), над розбитим коритом (О. Пушкін), рильце в пушку (І. Крилов), батьки і діти (І. Тургенєв), живий труп (Л. Толстой), людина у футлярі (А. Чехов).*

Стали широковживаними й влучні вислови з української літератури як давньої, так і сучасної: *криваве вино, ламати списи, лисиці брешуть на щити, розтікатися мислію по дереву* (“Слово о полку Ігоревім”), *мертві сорому не імуть, іду на ви* (кн. Святослав), *кожному рот дере ложка суха* (Г. Сковорода), *мужика правда є колюча* (І. Котляревський), *конотопська відьма* (Г. Квітка-Основ'яненко), *мертві душі* (М. Гоголь), *апостол правди і науки, роблять руки, славних прагдівів великих правнуки погані, громадою обух сталить, незлим тихим словом, неситий не виоре на дні моря поле; і чужому научайтесь, і свого не цурайтесь; караюсь, мучуся, але... не каюсь* (Т. Шевченко), *а віз і нині там, а кіт ковбаску уминає, Лебідь, Рак і Щука* (Л. Глібов), *пропаша сила* (Панас Мирний), *баба Палажка і баба Параска* (І. Нечуй-Левицький), *лиш боротись — значить жить, лупайте сю скалу, Грицева наука* (І. Франко), *досвітні вогні, той, що греблі рве* (Леся Українка), *коні не винні* (М. Коцюбинський).

Крилаті вислови суттєво збагачують виражальні засоби мови. Вони відзначаються великою образністю й асоціаціями, оскільки за кожним таким висловом постає не просто образ, а розгорнута певна ситуація, випадок, подія, описані в літературі.

Перевірте себе. Доберіть синонімічні фразеологізми й крилаті вислови до слів: 1) дружно; 2) обриднути; 3) червоніти; 4) здатися; 5) безлад; 6) замовкнути; 7) лихо-вісний дар; 8) самітник; 9)запущеність; 10) ганьба.

Пекти раків, скринька Пандори, Робінзон Крузо, душа в душу, вавилонське стовпотворіння, авгієві стайні, скласти зброю, язика прикусити, геростратова слава, оскому набити.

Ключ. З других букв перших слів мають скластися два пропущені слова у вислові І. Жиленко: “Хай буде в нас обличчя, одяг і душа”.

МОРФОЛОГІЯ І ПРАВОПИС

Морфологія — це будова, способи творення слів, граматичні значення і форми, властиві різним частинам мови. Морфологією називають також розділ мовознавства, що вивчає будову слів, їхні граматичні значення й форми.

Урок 13.

Будова слова

1. Закінчення й основа. 2. Корінь. 3. Афікси. 4. Аналіз слів за будовою.

У словах розрізняємо **основу й закінчення**. Основа в свою чергу може розпадатися на **корінь, префікс і суфікс**. Крім цього, у слові може бути також **постфікс**. Основа, корінь, префікс, суфікс, закінчення, постфікс — значущі частини слова (морфеми).

1. Закінчення й основа

Закінчення — це змінна частина слова, яка, утворюючи різні форми його, вказує на зв'язок між словами в реченні.

Щоб правильно визначити закінчення, треба зіставити різні форми того самого слова. Наприклад, визначаючи закінчення в слові **радісного**, змінюємо його за відмінками, родами, числами: **радісний, радісний, радісна, радісних**. Змінилася тільки частина **-ого**. Отже, це закінчення.

Звуки, що змінюються внаслідок чергування, до закінчення не належать: **друг, друг-а, друз-і, друж-е; ок-о, в оц-і, оч-ей; сидж-у, сид-иш**.

Визначаючи закінчення, як і будь-які значущі частини слова, треба орієнтуватися не на написання слова, а на вимову, тобто на його звуковий склад. Наприклад, у слові **сім'я** закінчення **-а**, а не **-я**. Встановлюємо це, усно відмінюючи слово: [сімі-а], [сімі-і], [сімі-у], [сімі-ейу]. Так само: [надій-а], [надій-і], [надій-у]; [земл-а], [земл-у].

Якщо в змінюваному слові в якійсь його формі нема закінчення, кажемо, що це слово має **нульове**

закінчення: **молодь, край, зошит, книжок, сімей, земель, пісень**.

Незмінні слова і незмінні форми слів не мають закінчень: **бюро, кіно, журі, кенгуру; скоро, поволі, змалку, восени; перемігши, стоячи, відпочивати**.

Основа — це частина слова без закінчення: **сонц-е, сонечк-о, сонячн-ий, прац-а, працой-емо, працювит-ий, мрій-а, мрій-уть, мрійн-ий, замріян-ий**.

Перевірте себе. Випишіть слова в колонки залежно від того, на який приголосний закінчується основа: 1) на твердий нешиплячий; 2) на м'який або пом'якшений; 3) на твердий шиплячий.

Хвиля, степ, спориш, бездоріжжя, краса, праща, шлея, вирій, дерево, абзац, скрипаль, паранджа, довір'я, оцінювач, в'їжджаю, палац, діжа.

Ключ. З других букв має скластися закінчення вислову М. Коцюбинського: “Щоб прийшло на землю сподіване щастя, ...”

2. Корінь

Слова, що мають спільну звукову частину і близькі за значенням, називаються **спорідненими** (або однокореневими): **народ, народний, народність, родина, рід (роду), рідний, рідня**.

Спільна частина споріднених слів називається **коренем**.

Наприклад, слова **ліс, лісок, перелісок, лісник, лісовий, проліски** зв'язані між собою значенням (усі вони певним чином стосуються лісу) і мають спільну звукову частину **-ліс-**. Саме ця частина і є коренем у всіх наведених тут слів.

Голосні і приголосні звуки кореня можуть чергуватися, внаслідок чого корінь видозмінюється: **рік, рок-у, у роц-і, річ-ний, роч-ок; брати, бер-у, ви-бир-аю, ви-бор-и, з-бір; ход-ити, ходж-у, ход-ать, хід**.

У слові може бути один, два і більше коренів. Залежно від цього і від написання розрізняємо **прості, складні і складені** слова та форми слів.

Слова та форми слів, які мають у своєму складі тільки один корінь, називаються **простими**: **робітник, село, селянин, сільський, працювати, прочитаю, один, два, десять**.

Слова та форми слів, які мають у своєму складі два чи більше коренів і пишуться разом або через дефіс, називаються **складними**: **хлібороб, сільськогосподарський, робітничо-селянський, пліч-о-пліч, п'ятдесят, сімсот**.

Слова та форми слів, які пишуться двома чи більше окремими словами, називаються **складеними**: **буду писати, буду читати** (складена форма майбутнього часу дієслів); **двадцять один, сто два, тисяча дев'ятсот дев'яносто перший** (складені числівники), **під час, за допомогою, відповідно до** (складені прийменники), так що, дарма що, для того щоб (**складені сполучники**).

Перевірте себе. Випишіть слова у дві колонки: 1) ті, корінь яких складається з трьох звуків; 2) ті, корінь яких складається з чотирьох звуків.

Сім'я, уласкавити, осуджений, з'юрбитися, звести, підсумок, сти-хати, обчищений, розв'язати, вліт-ку, понадиспати, звістка.

Ключ. З других букв має скластися закінчення вислову О. Ольжича: “*Тепер я скрізь, де...*”

3. Афікси

Афікси — всі інші значущі частини слова, крім кореня.

Частина слова, яка стоїть перед коренем і надає слову нового значення або відтінку, називається **префіксом**.

Слова мають переважно по одному префіксу: **пере-мога, під-мога, ви-мога, з-магання, на-магання, по-магати**. Іноді в слові буває два або більше префіксів: **до-помога, на-по-готови, на-в-пере-йми, на-в-з-до-гін**.

Частина слова, яка стоїть між коренем і закінченням, називається **суфіксом**.

Суфікси бувають словотворчі і формотворчі.

Словотворчі суфікси надають слову нового значення або відтінку: **роб-от-а, роб-ітник, роб-оч-ий, зароб-іток, перероб-к-а, вироб-нич-ий; сон-ечк-о, гарн-есеньк-ий**.

До словотворчих суфіксів, а не до закінчень відносимо і застигли колишні закінчення в прислівниках: **радісн-о, згор-и, додом-у, дочист-а, вноч-і, час-ом, зрешт-ою, по-нов-ому**.

Формотворчі суфікси допомагають творити різні форми того самого слова: **зrobi-ти** (неозначена форма дієслова), **зrobiв-и, зrobiл-а** (минулий час), **зrobiв-ши** (дієприслівник), **коліща — коліщ-ат-и, плем'я — плем-ен-і** (непрямі відмінки іменників IV відміни).

Постфікс — частина слова, яка ставиться після закінчення: **вчить — вчить-ся, якого — якого-сь, якого-небудь**.

4. Аналіз слів за будовою

Слова за їхньою будовою аналізуємо в такому порядку.

Насамперед з'ясовуємо, з яких звуків складаються аналізовані слова. Для цього їх промовляємо або записуємо в транскрипції, наприклад: **боєць — [бойец']**, **побоїще — [побойішче]**, **прибій — [прибій]**, **б'ють — [біут]**, **розбили**.

Далі визначаємо їхні закінчення й основи. Для цього кожне слово змінюємо. Іменник **боєць** змінюється так: **бійця [б'ійца]**, **бійцеві — [б'ійцеві]** і т. д. Отже, основа в цьому слові закінчується звуком **ц** ([**бойец-**]), закінчення нульове. Змінюємо іменник **побоїще**: **побоїща [побойішча]**, **побоїшу [побойішчу]** і т. д. Доходимо таким чином висновку, що в цьому слові основа [**побойішч-**], закінчення **-е**. У слові **прибій** чиста основа й нульове закінчення. Дієслово **б'ють** має ще такі форми: **б'ю [біу]**, **б'еш [біеш]** і т. д. У ньому весь час повторюється частина [**біу**] — це основа, а закінчення, отже, **-уть** (а не **-ють**). Дієслівна форма **розбили** змінюється за родами й числами: **розбила, розбило; отже, тут закінчення -и**.

Тепер знаходимо спільну частину для цих споріднених слів — вона буде неоднакова через різні чергування звуків: [**-бой-**], [**-бой-**], [**-біій-**], [**-бі-**], [**-би-**]. Це корінь.

Усе, що перед коренем, — це префікси: у слові **побоїще** префікс **по-**, у слові **прибій** префікс **при-**, у слові **розбили** префікс **роз-**. Усе, що між коренем і закінченням, — це суфікси: у слові **боєць** суфікс **-ец-**, у слові **побоїще** суфікс **-ішч-**, у слові **розбили** суфікс **-л-**. У словах **прибій** і **б'ють** суфіксів немає.

Отже, аналіз наведених слів за будовою повинен мати такий вигляд (див. табл.).

Перевірте себе. Самостійно проаналізуйте за будовою слова **прибій, побоїще, боєць, розбили, б'ють** і свій аналіз звірте з поданим вище.

Далі буде.

Слово і його транскрипція	Основа			Закінчення
	префікси	корінь	суфікси	
боєць [бойец']	—	бой	ец'	—
побоїще [побойішче]	по	бой	ішч	е
прибій [прибі'ій]	при	б'ій	—	—
б'ють [біут']	—	бі	—	ут'
розбили	роз	би	л	и

“Родовий патріотизм письменника став прологом до становлення історичної та національної пам’яті”.

УКРАЇНСЬКА ГОГОЛІАНА

34 сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО проголосила 2009-й Роком Гоголя. Український тиждень у штаб-квартирі цієї організації 1 квітня відкрив Василь Вовкун. Жителі Парижа зможуть ознайомитись із виставкою графічних робіт Сергія Якутовича за мотивами геніального ювіляра, а також відвідати кінопокази фільмів “Гоголь. Загублений рай”, “Тарас Бульба”, “Вечір на Івана Купала”, “Пропаля грамота”. На державному рівні 200-річчя від дня народження Миколи Гоголя відзначають в Україні, Росії, а також у культурно-інформаційних центрах при дипломатичних установах України за кордоном.

27 березня цього року Міністерство культури і туризму презентувало програму вшанування творчості видатного письменника, спрямовану, зокрема, на реалізацію Указу Президента України та розпорядження Кабінету Міністрів України. Власне, вже названі тут заходи — заглавні події цієї програми.

“Гоголь народився в Україні, й це його рік. Його Територія, його Простір і його Земля”, — зачитував себе самого міністр.

Гоголіана Києва-театрального означена прем’єрою вистави “Одруження” в Національному академічному драматичному театрі ім. Івана Франка, виставою “Ревізор” у Національному академічному театрі російської драми ім. Лесі Українки, балетом “Ніч перед Різдом” та оперою “Тарас Бульба” в Національному академічному театрі опери та балету ім. Т. Шевченка; Муніципальний театр покаже “Гравців”, а Театр юного глядача на Липках — “Різдвяну ніч” за творами М. В. Гоголя. Здійснення постановок нових вистав та показ вистав діючого репертуару відбудуться по всій Україні.

На Полтавщині у ці дні побував Президент — державне святкування Року Гоголя земляки письменника відзначають відкриттям пам’ятників, художніми виставками, святковими концертами, виставами.

Як відомо, у Полтавській об-

Ілюстрація Сергія Якутовича до повісті Миколи Гоголя “Тарас Бульба”

ласті є три музеї Миколи Гоголя, які все ще перебувають у комунальній власності. А це означає, що вони забезпечуються матеріально місцевою владою, тож не зрозуміло, чи зможе Полтавщина забезпечити життєспроможність туристичного маршруту, об’єднавши чотири райони області, пов’язані з життям і творчістю всесвітньо відомого земляка.

Літературно-мистецьку премію ім. М. В. Гоголя цього року буде присуджено вперше.

Ювілейна монета, зчіпка з двох марок “Микола Гоголь (1809—1852)” і “Тарас Бульба”, конверт “Перший день. 200-річчя від дня народження Миколи Гоголя (1809—1852)” порадують не лише колекціонерів, а й усе населення України.

Програма, запропонована Міністерством культури і туризму України, справді різноманітна: Олег Скрипка влаштує етно-диско “Вечориці” в Москві у клубі “Гоголь”, режисер Влад Троїцький продовжить свій культурно-мистецький проект “Гоголь-Fest”, численні художні виставки та міжнародні наукові конференції й симпозиуми закінчують до нас гоголезнавців з усього світу.

Гоголь — це передусім слово. Сім томів в оригіналі та сім томів перекладів Гоголя українською, колективна монографія “Гоголь і слов’янський світ: російська та українська репетиції”, бібліографічний покажчик та антологія наукових праць гідно довершать творче вшанування письменника, який, працюючи в російській літературі, відкрив світові українську культуру.

Інф. “СП”

Фото Ксенії Гладішевої

Учасники конференції в Міністерстві культури і туризму: Богдан Ступка, міністр Василь Вовкун, Сергій Якутович

Тарас ЧУХЛІБ,
доктор історичних наук

НАКАЗНИЙ ГЕТЬМАН ЄВСТАФІЙ ГОГОЛЬ

Микола Гоголь походив із старовинного шляхетсько-козацького роду, що з давніх часів проживав в Україні. Одним з яскравих його представників був Євстафій (Остап) Гоголь, який входив до козацької старшини Війська Запорозького за гетьманування Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Юрія Хмельницького, Павла Тетері, Петра Дорошенка, а також сам перебував на посаді наказного гетьмана Правобережної України у 1675—1678 роках. Його довголітня державна, політична та військова діяльність розпочалася з вибухом національно-визвольної війни українського народу в середині XVII століття й була насичена подіями різного характеру.

Соратника Богдана Хмельницького, який протягом 27 років був полковником Війська Запорозького й останні п’ять років свого життя очолював козаків Правобережної України, було поховано в Межигірському монастирі. Багато років по тому тут зберігалися два Євангелія (одне львівського видання 1644 року в срібно-золотому обрамленні), подаровані Євстафієм Гоголем монастирю разом із срібними келихом, хрестом, кадилицею й чаркою. На обкладинці львівського Євангелія зроблено напис, що 3 квітня 1661 року полковник подільський Остап Гоголь купив цю книгу разом із дружиною Іриною, синами Прокопом та Іллею й дочкою Настасією і “придав [її] на вічні часи до храму”. Вже після смерті Є. Гоголя на Євангелії з’явився ще один напис: “**Літа 1679 місяця Генваря дня 3 погребен є[сть] в монастири общежителном Межигорском Киевском, в церкві Гня Преображенія, в склепі благочестивий православний раб Божий Еустафій Гоголь, Гетман войска его Корол. М. Запорож.**” Сьогодні це дорогоцінне українське Євангеліє зберігається в Краснодарській крайовій науковій бібліотеці Російської Федерації.

Портрет Євстафія Гоголя. Невідомий художник XVII ст.

На відпущення своїх гріхів наказний гетьман також подарував на монастирські потреби коштовні церковні ризи, епитрахиль, аер, гаптовані нарукавники та образ Богородиці в окладі з перлами. Окрім того, певний час тут перебували і його гетьманські клейноди — срібна булава, бунчук, короґва, а також шабля та військовий одяг. Символічно те, що у Святодухівській церкві Спасо-Преображенського Межигірського монастиря портрет Євстафія Гоголя “в чорних із червоними травами рамах” розташовувався поруч із зображенням Богдана Хмельницького.

До кінця XVIII століття тут також зберігався поминальний синодик родини Гоголів, складений, вочевидь, уже після смерті гетьмана. До нього було внесено такі імена: Тимофій, Ганна, Матвій, Іван, Гафія, Мотрона, Осип, Лук’ян, Саватій, Авраамій, Марія, Ірина, Даміан, Марія, Іван, Павло, Євстафій, Ірина, Віра, Настасія, Ілля, Мартин,

УКРАЇНСЬКИЙ РОДОВІД МИКОЛИ ГОГОЛЯ

Микола Васильович Гоголь завжди пишався своїм українським родоводом. Він неодноразово з великим пієтетом говорив, що належить до “старих національних” або ж “малоросійських старовинних і корінних фамілій”. Як зазначав сучасний гоголезнавець Юрій Барабаш, родовий патріотизм не тільки пробудив генеалогічну пам’ять письменника, а й став прологом до становлення історичної та національної пам’яті, які й визначили виразно його українську свідомість.

Прокіп, Марія, Євстафій, Григорій, Васа, Василиса, Василь, Гафія, Феодосія, Василь. Згідно з основними принципами складання таких синодиків, він починав запис з основоположників роду — тут Тимофій і Ганна. А далі поминали їхніх дітей, дітей їхніх дітей і т. д. Тут згадувалися сам Євстафій Гоголь, його дружина Ірина, сини Прокіп та Ілля, а також донька Настасія.

По-різному можна оцінювати діяльність Євстафія Гоголя на посаді наказного гетьмана від імені польського короля. Однак не підлягає сумніву, що він за допомогою прийняття різноманітних іноземних протекцій робив усе можливе для того, щоб не дати загинути козацькому державному устроєві на Правобережній Україні. Вочевидь розуміння політичних прагнень гетьмана Івана Самойловича до об’єднання України під єдиним управлінням спричинило до визнання війовничим предком Миколи Гоголя політичної влади єдиного володаря гетьманської булави.

НАЩАДОК ПОЛКОВОДЦІВ ЛИЗОГУБІВ

Прадідом Миколи Гоголя по матері Марії Іванівні (у дівочтві Косяровській) був Семен (Симон) Семенович Лизогуб, який народився на переломі 1708—1709 років. Він був сином соратника гетьмана Данила Апостола бунчукового товариша Семена Юхимовича Лизогуба.

Прадід Гоголя у 1720-х роках навчався у Києво-Могилянській академії й був високоосвіченою та дуже релігійною людиною. Сучасники зазначали, що він добре знав Святе Письмо, але був схильним до містицизму. Значну частину статків віддавав на благодійництво, зокрема, підтримував навчання дітей із бідних родин.

Через родину Лизогубів Микола Гоголь і був нащадком українського гетьмана Івана Скоропадського. Адже Семен Семенович Лизогуб був рідним внуком цього володаря булави. Окрім того, він був одружений з Ганною Танською — єдиною донькою переяславського полковника Василя Танського. Семен Лизогуб і Ганна Танська мали доньку Тетяну, яка одружилася з Опанасом Гоголем-Яновським, і сина Василя — батька Миколи Гоголя.

Прапрадід по матері письменника — батько Семена Лизогуба Семен Юхимович. Він народився 1689 року на Чернігівщині у сім’ї чернігівського полковника Юхима Лизогуба та Любові Дорошенко — доньки гетьмана Петра Дорошенка. **Отже, через родину Лизогубів Микола Гоголь був нащадком славетного українського гетьмана Дорошенка.** Відомо, що 1686 року разом з батьком, матір’ю, братами й сестрами Семен Юхимович Лизогуб їздив до Москви провідати рідного діда й опального козацького правителя Петра Дорошенка, який з 1676 року пере-

бував там у почесному засланні.

Семен Юхимович також навчався у Києво-Могилянській академії й служив на Чернігівщині протягом 1715—1734 років бунчуковим товаришем. Був одружений з Іриною Скоропадською, донькою лівобережного гетьмана Івана Скоропадського від його першої дружини. Вона походила з родини чернігівського полкового обозного Никифора Калиниченка. **Тож Микола Гоголь був і нащадком гетьмана Скоропадського.**

1725 року брав участь у Гілянському поході, а 1727-го був серед козацьких депутатів, посланих до Москви для відновлення гетьманату в Україні. 1734 року в складі козацького корпусу свого дядька Якова Лизогуба брав участь у поході на Польщу, пов’язаному із втручанням Російської імперії в боротьбу за престол Речі Посполитої на боці Августа III. Під час цього походу він і загинув. Предка Гоголя поховали з військовими почесностями у монастирі св. Василя під Гродно. В Україні Семен Юхимович Лизогуб володів великими маєтностями, які налічували близько 600 дворів. Мав трьох синів: Семена, Івана та Василя. Останній був одружений з Мартою Василівною Кочубей, донькою полтавського полковника.

Рідним братом прапрадіда по матері Миколи Гоголя Семена Юхимовича був Яків Юхимович Лизогуб. Протягом останніх десятиліть XVII—початку XVIII століть обіймав посади генерального хорунжого, генерального обозного, наказного гетьмана та чернігівського полковника. Він народився близько 1677 року на Чернігівщині. Був одружений з донькою переяславського полковника Івана Мировича Федорою. Брав участь у Великій Північній війні 1700—1721 років. Під час російсько-турецької війни 1710—1711 років Яків Лизогуб очолював українське військо, яке розбило на південно-східних землях України татарську орду й визволило з полону близько трьох тисяч українців.

Далі буде.

Надія КИР'ЯН
Фото Ксенії ГЛАДИШЕВОЇ

Відкрила презентацію старший науковий співробітник музею Валентина Каменчук: “Цю виставку з фондів музею ми готували з великою любов'ю, бо тільки з любов'ю можна боротися проти бездуховності”.

Директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України академік Микола Жулинський сказав, що Микола Гоголь — унікальне явище в українській, російській і світовій літературі. Святкування ювілею письменника дає можливість сказати багато того, чого не можна було оприлюднити в тоталітарній державі. Комуністичний режим одних письменників “приватизовував”, інших знищував. Зі здобуттям незалежності Україна не мала інформації про величезний літературний материк, створений репресованими українцями та тими, хто опинився за кордоном. Тепер доводиться проводити реставрацію свого образу.

До революції ще були праці, в яких відзначали українське коріння Гоголя, за радянських часів назвати його українським письменником було неможливо.

Україна в гоголівські часи перебувала в дуже складному становищі. Волею Бога саме тоді з'являється Тарас Шевченко, який у Петербурзі міг стати блискучим художником, жити у достатку і спокої. На нього покладав великі надії Карл Брюллов. Але він голосом пророка заговорив про Україну. Гоголь також поїхав до Санкт-Петербурга. 1830 року він писав у листі до матері: “Я буду писати на іноземному мові”. Це був його свідомий вибір. Письменник зрозумів, що лише так зможе реалізувати себе. І почав писати “на іноземному”. Але це не була класична російська. Мова Гоголя органічно увібрала в себе стилістику, образність української мови. Певно, тому ходили легенди (до речі, не підтверджені), що він писав українською, а потім перекладав.

Долею самої України зумовлено, що постаті Гоголя і Шевченка — драматичні й навіть трагічні, у них багато спільного. Обидва рано залишили рідний край, не мали сім'ї, дітей. Мріяли про власну хатинку, навіть замовили план будівель: Шевченко — біля Дніпра, Гоголь — у рідній Василівці. Обоє поховали не на рідній землі. Шевченка, за його заповітом перепоховали, а могила автора “Вечорів на хуторі...” — й досі в Москві.

“Постать Гоголя дуже складна, багато в чому невідома, ми маємо над чим думати, але й можемо пишатися великим українцем”, — зробив

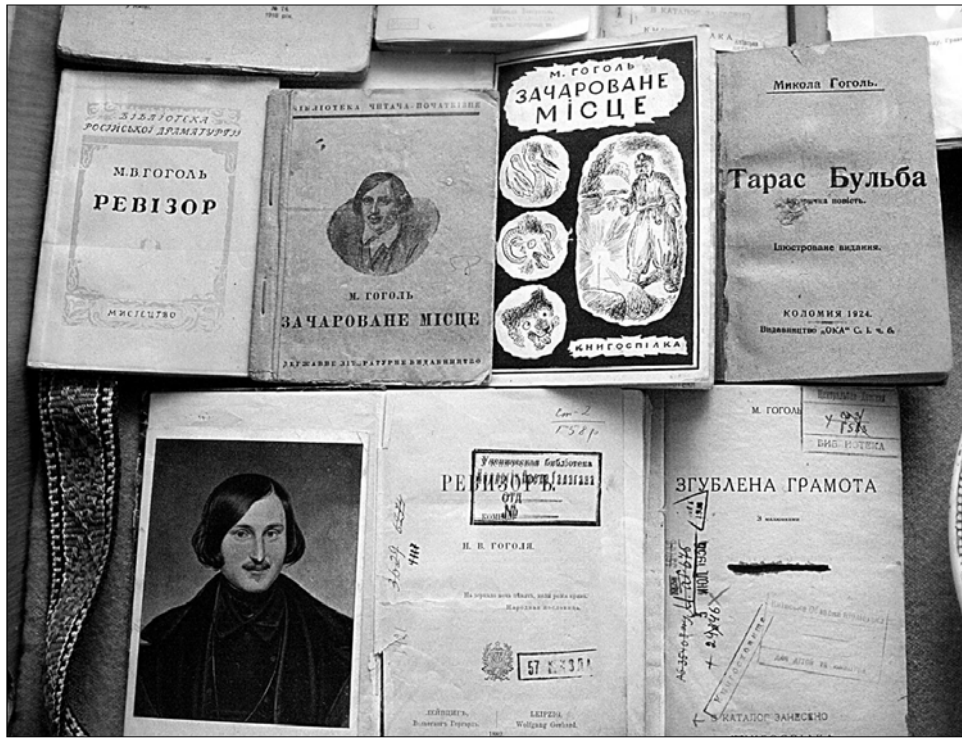
ПОВЕРНЕННЯ ГЕНІЯ ДОДОМУ

У Національному музеї літератури України, в залі колишньої бібліотеки колегії Павла Ґалаґана відкрили виставку, присвячену 200-річчю з дня народження Миколи Гоголя. На виставці — найрізноманітніші видання творів видатного письменника, надруковані в XIX—XXI століттях у видавництвах Києва, Львова, Полтави, Одеси, Москви, Санкт-Петербурга, Саратова, Вінніпега, Мюнхена, Лейпцига тощо. У цій залі відбулася презентація перших трьох книжок нового видання “Микола Гоголь. Зібрання творів у семи томах”. За проектом, має вийти сім томів українською і сім — російською мовами.

висновок Микола Жулинський.

Павло Мекед, доктор філологічних наук, розповів про роботу над підготовкою українського видання творів Гоголя.

“Досвід перекладу Гоголя українською мовою сягає ще 1850 року, коли вперше перекладено Тараса Бульбу”, — сказав він. Після жовтневого перевороту, ще в 1920-ті, найерудованіші письменники — Зеров, Філіпович, Рильський започаткували українське видання творів Гоголя. Було задумано п'ятитомне видання. Але, зважаючи на тогочасні умови, завершити проект не вдалося. Однак Гоголя перекладали і перекладають

Видання творів Гоголя різних років

нині. Повість “Тарас Бульба”, наприклад, виходила українською 35 разів, існує 15 оригінальних перекладів цього твору.

“Це твір рідкісного впливу на українську самосвідомість”, — продовжив Сергій Гальченко, кандидат філологічних наук, розповівши, що прочитав “Тараса Бульбу” російською мовою, навчаючись у другому класі, й навіть не відчув, що мова твору — не українська. Там присутній український дух, душа.

Розмірковуючи на цю тему, професор Національного університету імені Тараса Шевченка Василь Яременко писав: “Видання російською мовою повістей Миколи Гоголя у відтворенні їх українською мовою випадає із практики перекладів світової класики в Україні. Це, як зауважував Євген Маланюк, радше відреставрування, а не переклад, бо йдеться про твори українського письменника, що писав російською мовою”.

Ігор Алексєєнко, кандидат біологічних наук, директор ви-

давництва “Наукова думка”, у якому виходить семитомник, порушив питання, чому українець став геніальним російським письменником. І відповів так. За часів козацтва Україна була частиною Європи. В епоху європейського просвітництва з'явилась Києво-Могилянська академія, за часів бароко зарясніли характерні спори, у малюнках розквітлі яскраві кольори. Після горезвісної Переяславської ради з посиленням Московської імперії в українського народу дедалі менше лишилося свободи. Почалися переїзди здібних українців до метрополії. Це набиало форми знищення того, що ще лишилося в Україні. Імперія створила умови, за яких найталановитіші люди повинні були в столиці. Переїзд Гоголя до Петербурга — не випадковість, а частина втілення цього плану.

Гоголь українською — це повернення генія додому.

В оформленні семитомника автори проекту використали високу культуру поліграфії XIX століття, осучаснивши її. “Дуже сподобалося оформлення Гоголя колегами з видавництва “Либідь”, — зазначив Ігор Алексєєнко. Дуже рідко співавтором твору стає художник. Такою була Біблія Гюстава Доре, “Енеїда” Анатолія Базилевича, таким є “Тарас Бульба” Сергія Якутовича.

Валентина Каменчук знайомить з експонатами

«О ГОГОЛЬ, НАШ БЕЗСМЕРТНИЙ ГОГОЛЬ!»

Закінчення.
Початок на стор. 1

Потім Гоголь поїхав у Москву, літо 1851 року минуло в щасливих надіях, але на початку осені настав гіркий перелом. 2 вересня Гоголь волав до матері у Василівку: “Рад би летіти к вам, со страхом думаю о зиме...” Зима, якої боявся Гоголь, справді принесла спалення ним

другого тому “Мертвых душ” і смерть генія. Та перед тим, восени 1851-го, дізнавшись про весілля однієї зі своїх сестер, Гоголь кинувся з Арбату через Калугу в Малоросію, але “вперше в своєму житті повернувши з дороги” (Ігор Золотуський), приїхав у Москву.

Думається мені, що Микола Васильович, напевне, ще залишився б живим, якби тоді справді приїхав у рідне село. Бо ж тільки вдома, в Україні, він міг позбутися того страшного стану, коли, за його ж словами, “находили на мене хвилини життєвого оніміння, серце і пульс переставали битись”. Згадаймо, що й Шевченко в передсмертний день говорив, що хотів би побувати на Вкраїні: “Ото, якби додому, там би я, може, одужав”.

І Микола Гоголь, і Тарас Шевченко померли на чужині, проте Шевченко заповів поховати себе “на Вкраїні милій”. Обоє було перепоховано, але прах Шевченка перевезли в Україну, а Гоголя — з Данилового монастиря на НовоДівиче кладовище. Що б там говорили, Гоголь лежить у нерідній землі, може, тому з його прахом трапилося стільки негараздів. І зараз могилу письменника, на якій 1 квітня цього року відбулася багатолюдна панатида, увінчано офіційним бюстом від неіснуючого нині радянського уряду на відміну від хреста в Даниловому монастирі (на цьому святому місці теж відправлено панахи-

“Дім Гоголя” у Москві

ду). Хочеться вірити, що цю прикрийсть буде виправлено. Бо ж саме хрест стояв над прахом письменника, коли Шевченко просив із заслання Бодяньського помолитися Богу “на могилі Гоголя за його праведну душу”.

Мудрий Кобзар у кількох сло-

вах залишив українцям оцінку Гоголя й істинну історичну належність його: “О Гоголь, **наш** безсмертний Гоголь!”

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
м. Москва,
1 квітня 2009 року

Арбатська площа з пам'ятником М. Гоголю з боку Пречистенського бульвару. 1909 р.

ОГОЛЕНИЙ НЕРВ ПОЛОТЕН МИХАЙЛА БЕЗПАЛЬКІВА

Марія ЛЮДКЕВИЧ,
м. Львів

Здається, ніби не XXI століття, а вічність дивиться нам у вічі з полотен Михайла Безпальківа. Що сталося з нами, людьми? Чи змінився світ і як змінилися ми, вдосконалюючи техніку і заглядаючи в майбутнє?

Кожен глядач, який прийшов на виставку в Національний музей у Львові, де представлено понад сто робіт живопису і графіки, ставить собі ці незручні запитання.

Безперечно, художник Михайло Безпальків закликає нас до думання й осмислення сьогодення. Його світ починається з батьківського благословення, бо за порогом рідної хати ти ступаєш у доросле життя з його проблемами, страхами, кривдами, несправедливістю.

Михайло Безпальків сам себе вибудував як художника. Він, як стверджує, в житті — оптиміст, а в творчості — песиміст, бо прагне робити аналіз баченого і пережитого й донести це до людей.

Що бентежить глядача, не дає спокою, спонукає до роздумів біля картин митця?

Це беззахисність цього світу перед жорстокістю і беззаконням, оголена правда нинішнього життя.

Бачимо портрет українського філософа Григорія Сковороди, написаний 1972 року. І розуміємо, що сковородинська тема для художника не випадкова, він живе нею. Ось картина, на якій іде світом Григорій Сковорода, якого, на жаль, і нині до кінця не розуміють, тому стільки печалі в цьому образі.

Картина “Ангели перелітають” зупиняє. У небі над нашою землею летять ангели, лише священник і селянин дивляться вгору і розуміють, що не можуть нічого змінити. Бо “Віз котиться” із натовпом без коней і фірмана, бо “Забута мелодія” звучить реквіємом по селу, яке гине на очах. Хлопчик грає на скрипці цю далеку мелодію, а селянка слухає і згадує молодість.

Натовп, який чекає на провідника, щоб щось змінити, щоб перейти через бідність, безду-

Правда про наш тривожний час, про Україну закарбована в картинах львівського художника Михайла Безпальківа, які висвітлюють життя таким, яким його бачить митець. Воно не солодке, не прикрашене красивостями, воно в своїй простоті — оголений нерв.

Мелодія печалі

Змінний вітер

ховність, безправ'я... Вражає, як художник одверто і чуттєво трактує цю тему скупими кольорами.

Ось картина “Вихід із рами” — так митець подає обмеження

й умовності, які існують у нашому житті. Лише селянка позацим, бо вічно продаватиме напружене, те, що потрібне щоденно кожному.

Художникові особливо болять село, яке вмирає на очах: порожні неорана земля, сумні хати, біля них старі люди, як самотні птахи, які ще тримаються землі. “Пливе човен”: на передньому плані річка, а в човні — жменька людей, які плывуть невідомо куди, бо їхнє село знищене й осиротіло. Це нагадує сучасний Ноїв ковчег, що рятується від біди.

Перед нами “Дерев'яний Христос”, якому моляться і перед яким плачуть віряни. Але чи він чує їх?

Слухаємо “Мелодію печалі”, де ангел і жінка зі свічкою стоять біля плити, на якій викарбувано роки: 1932—1933.

Художник творами запитує, чи потрібна нині культура, духовність, де меценатство, чи для сильних світу цього — лише влада і гроші?.. І сам відповідає, що простій людині важко вижити, знайти заробіток. Немає середнього класу, немає меценатів. Світ став надто матеріальний, а духовне — це не тільки сакральне. У селі люди можуть будувати дві церкви, але школи немає. Нищиться наша духовна народна культура, зникають багатотисячолітні традиції. А як прагне творча душа правдивого щирого світу, суспільства, де панував би закон!

Ось які думки виникають, коли оглядаєш виставку львівського художника Михайла Безпальківа. Митцеві виповнилося 70, він у чудовій творчій формі. Навчає студентів, дає про розвій молодих талантів, які працюють у різних стилях. І прагне, викладаючи основи композиції у Львівській академії мистецтв, щоб його вихованці творили для України на національних традиціях. І сам малює те, що йому болять.

“Не маю права займатися чистим мистецтвом, якщо в Україні так багато проблем”, — стверджує художник.

Митець любить подорожувати з друзями на байдарках, побував у різних кутках України. Вивчаючи рідний край, історію народу, збагачує світогляд і передає в картинах правдиве життя епохи.

Картини Михайла Безпальківа міфічні й метафоричні, правдиві й емоційні, закликають думати. Врешті, пам'ятати, що поруч з нами живе талановитий митець, який вміє сміливо сказати власне слово в мистецтві.

ПРО МАЗЕПУ — АНГЛІЙСЬКОЮ

“Порив до свободи” — таку назву має книжкова виставка, розгорнута в читальні Народного дому “Просвіти” м. Хмельницького з нагоди 370-річчя із дня народження гетьмана Івана Мазепи. Великий інтерес викликають книжки “Іван Мазепа — лицар духу”, “Кого зрадив гетьман Мазепа”, “Розп'ятий Мазепа”. На виставці представлено унікальні видання англійською мовою “Доба Мазепи” (Нью-Йорк, 1960) та “Іван Мазепа в західноєвропейських джерелах 1687—1709” (Мюнхен, 1988).

Надзвичайно зацікавив відвідувачів історичний роман Леоніда Полтави “1709” (Нью-Йорк, 1961), а також репродукції зображення плащаниці, подарованої гетьманом Мазепою Храму Гробу Господнього в Єрусалимі в журналі “Музейні вісті” (Чикаго, 1958).

Вл. інф.

СПОГАД ПРО ВЧИТЕЛЯ

Мирослава
МЕДИНСЬКА-КОВАЛЬЧУК,
м. Заліщики
Тернопільської області

18 квітня 2009-го громадськість Заліщиків відзначатиме 100-річчя з дня народження композитора, диригента і громадського діяча Ярослава Смеречанського.

Старше покоління пам'ятає Ярослава Васильовича як ентузіаста створення хорів, автора багатьох музичних творів на слова Т. Шевченка, М. Шашкевича, І. Франка, М. Рильського, А. Малишка та інших поетів, автора Літургії.

Про його життя і творчість дізналася спочатку від батьків, які навчалися в Осипа Маковця у вчительській семінарії. Тоді само був семінаристом першого курсу і Я. Смеречанський.

З особливим пієтетом згадую уроки співу, які він проводив у середній школі, де я навчалася. У пам'яті зринають репетиції шкільного хору. Майже кожний старшокласник мріяв у ньому співати. А щоб стати хористом, треба було пройти перевірку диригента.

Усі з нетерпінням чекали висновку Ярослава Васильовича, який уважно і тактовно слухав кожного учня. Якщо хтось не міг співати правильно, то диригент делікатно налякав, що потрібно більше слухати музичних творів, бо це сприяє розвитку слуху. А яка радість огортала тих, хто почув, що він має право відвідувати заняття хору!

Крім хорового гуртка я відвідувала літературний, яким керував учитель української мови і літератури М. Лубкович. Багато членів цього гуртка писали вірші.

Одного разу я написала вірш про те, як багато знань потрібно кожній людині. М. Лубкович дав Я. Смеречанському його прочитати. Через якийсь час композитор написав ноти до тих віршованих рядків. Як же було моє здивування, коли шкільний хор вивчив цю пісню, і вона зазвучала на районній олімпіаді!

Відтоді минуло багато років. Текст вірша стерся з пам'яті, а мелодію пам'ятаю досі.

«ПАМ'ЯТЬ ПРО ТЕБЕ ВІДПОВІСТЬ ЗА ДІЛА ТВОЇ»

Надія КИР'ЯН

17 березня виповнилося 90 років з дня народження Олексія Коломійця, талановитого письменника, драматурга, лауреата Державної премії ім. Т. Шевченка. До цієї дати в центрі Києва, на Хрещатику, встановлено пам'ятну дошку на будинку, де він жив 30 років. Автори дошки — скульптор О. Чепелик і архітектор Б. Писаренко.

Старше покоління пам'ятає, як на початку 60-х Олексій Коломійець бурхливо увірвався в драматургію комедією “Фараони”. Наступного дня після прем'єри автор прокинувся знаменитим. “Досі пам'ятаю, як я реготав (не сміявся, ні!) на виставі “Фараони” в театрі ім. І. Франка, — згадує режисер В. Лизо-

губ. — Спектакль пройшов більш ніж 800 разів з аншлагами”. Комедію ставили в Москві, Ленінграді, близькому й далекому зарубіжжі, дійшла вона аж до Канади.

Олексій Федотович написав близько 20 драматичних творів. Найбільше визнання після “Фараонів” здобули “Планета Сперанта”, “Голубі олені”, “Дикий ангел”.

У кінці 50-х — на початку 60-х років минулого століття українська література прокидалась від “летаргійного сну” епохи сталінізму. “Прийшов у літературу, збудував свіжими мистецькими ідеями, селянський син, обтя-

жений не лише сумними спогадами про драми свого народу, а й комплексом птаха, що виріс у клітці”, — пише Н. Шейко-Медведева. Став одним з найкращих українських драматургів. Платон, герой драми “Дикий Ангел”, виступаючи проти “временщиків”, їхніх бездумних вчинків, каже: “Помреш, і тоді пам'ять про тебе відповідь за діла твої”.

Збережимо добру пам'ять про Олексія Коломійця!

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

Володимир ЛИТОВЧАК,
с. Малютянка,
Києво-Святошинський р-н,
Київська обл.

Передплачую ваше видання. Кращої газети, ніж “Слово Просвіти”, немає між тими, з якими я мав можливість ознайомитися. Знаходжу тут відповіді на історичні, географічні питання, цікаві матеріали про видатних українців. За професією я вчи-

тель фізики, математики й астрономії.

З цікавістю прочитав у числах 41, 44, 46, 47 за минулий рік публікацію “Батьківщина Георгія Вороного — Приудайська Сіверщина”. Я родом із Прилуччини, й Удай — річка, біля якої я провів дитинство. У математичних і фізичних виданнях за радянської влади не згадували таких видатних українців, як І. Пулюй, Ю. Кравчук (Шаргей), І. Сікорський, Г. Вороний.

Якщо можливо, допоможіть з’ясувати кілька питань.

До 1941 року в Прилуцькому краєзнавчому музеї була експозиція, присвячена Галагану. Чи не той це Галаган, який допоміг при цариці Катерині розгромити Запорозьку Січ? На Прилуччині є села Стара Тарновщина і Нова Тарновщина. Чи мають ці назви стосунок до поміщиків-меценатів Тарновських з Качанівки, що на Ічнянщині?

Недалеко від Прилук розташоване село Рудівка, де на кутку Марковщина — “Шведська могила”. Як відомо з історії, взимку 1708/1709 років шведські війська стояли на Прилуччині. Чи має назва кургану “Шведська могила” зв’язок із перебуванням тут шведів?

Від редакції. Дякуємо за увагу й добрі слова про нашу газету. А на Ваші запитання ми просимо дати відповідь постійного автора газети, краєзнавця з Прилук Анатолія Риженка.

ЧИЇ КІСТКИ ОХОРОНЯЄ ЛЕНІН?

Микола КАРПЕНКО,
учитель історії гімназії
№ 1 м. Суми,
заступник голови
обласного об’єднання
ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка

Нещодавно пам’ятник вождю світового пролетаріату в Лебедині було обезголовлено. Вірні лебединські ленінці “позичили голову” Леніна у менш потрібного, на їхню думку, пам’ятника і відновили його.

Така неадекватна боротьба з ідолами комуністичного минулого в деяких населених пунктах області — провокація. Це підігриває невдоволення людей похилого віку, які жили й працювали за ленінської епохи. Цим невдоволенням вміло маніпулюють сьогодишні комуністи. Чому б депутатам, які ухваляють рішення про перенесення пам’ятників Леніну, відразу ж не вказати і місце їхньої майбутньої “дислокації”?

Скажімо, депутати Недригайлівської райради ухвалили розумне рішення: перенести пам’ятник вождю комуністів і поставити його біля кладовища — могил загиблих воїнів. Було б корисно всюди створити парки історичних фігур, зібравши туди пам’ятники і пам’ятні знаки тоталітарної доби.

Цікаво знати, яку таємницю охороняє пам’ятник вождю. Коли у Калуші на Івано-Франківщині 1991 року галичани зруйнували пам’ятник Леніну, то з’ясувалося, що постамент комуністи збудували з надгробків єврейського кладовища. А в Лебедині цей витвір мистецтва з гіпсу встановлено на могилах німецьких офіцерів і поліцаїв, які загинули в роки війни. Комуністи досі носять на могили своїх ворогів квіти, не підозрюючи, що вшановують фашистів.

Про це можна довідатися зі спогадів колишнього начальника міліції Лебединського району І. Борисенка, які зберігаються у Держархіві. Після відступу фашистів він прийшов до Лебедини і зумів захопити списки зрадників. Партизани не турбували окупантів і їхніх холоїв, бо втекли разом із секретарем обкому КП(б)У Антоновим. Про дезертирство партизанських керівників свідчать протоколи НКВС післявоєнних часів.

Отже, міськкомом партії України вчинив поблизнірський: на кістках окупантів встановили свого ідола й змусили десятиліттями поклонятися йому. У 75-ту річницю Голодомору не гоже нам носити квіти до підніжжя карателів, на чийх руках кров мільйонів українців. Їхнє місце — на смітнику історії.

РАЗОЧОК ДРІБНЕНЬКОГО НАМИСТА

Тамара ГУСАР,
м. Бурштин, Івано-Франківська обл.

Цей спогад надсилаю у дуже дорогу мені газету, яку передплачую вже багато років і роблю підшивки. Це відгук на замітку нашого земляка Степана Бойка (ч. 4 за 2009 р.), де йдеться про нецензурну лексику.

Спогад зринає постійно у мій пам’яті, коли скрізь і всюди, особливо з уст молоді, чую грубі, примітивні слова, русизми. А від отих “вообще” і “тіпа” справді аж тіпає. Мова бідніє на очах. Чого тільки не навчить наш телевізор, який для багатьох —

еталон поведінки. Страшно за дітей, адже мультики просто рясніють вульгаризмом.

...Було це 1947 року, коли голод у Бессарабії гнав у наші краї нещасних людей, що шукали порятунку. За окрайчик хліба чи жменюк зерна міняли навіть родинні реліквії.

У нашій родині перебував лиху годину чорнявий парубок Георг. Допомагав по господарству, сплів, пам’ятаю, з лози кошицю і змайстрував пристрій для лущення кукурудзи.

А ще жила у нас дівчинка, шкода, не запам’ятала імені. Було їй років

з 13. Коли я готувала уроки, неписьменна бессарабка стралася ходити навшпиньки, дуже уважно придивлялася до кожної букви і жадібно ловила кожне моє слово.

Якось я вчила напам’ять байку Леоніда Глібова “Орачі і муха”. Коли дійшла до слів “Раденький, що дурненький, Хоч довгий ніс, Та розум коротенький,” — дівчинка здивовано наблизилася до мене, нерозуміючими очима жадібно втупилася в текст. Те чисте, не зіпсоване тяжкими життєвими поневіряннями, чужиною, голодом і сирітською долею створіння не пові-

рило, що в книжці, яка була для неї чимось святим і недосяжним, знайшло собі місце таке бридке слово — “дурненький”. Була засмучена і розчарована.

Коли дівчина вже прощалася з нашою родиною, подарувала мені на згадку разочок дрібненького намиста, яке було її єдиною прикрасою.

Спостерігаючи сучасний світ, здається мені, що коментарі тут зайві.

Кошиця — сплетена з лози і вкрита соломою “хатка” для зберігання кукурудзи.

МІСТО БЕЗ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ

Ольга ГРУШКО,
м. Торез Донецької обл.

Велика подяка колективу газети “Слово Просвіти” за чудову просвітницьку роботу, що є підтримкою тим, хто ніколи не зневірився в любові до України, бо має підґрунтя знання правди, і просвітлює тих, хто хоче більше знати про рідне.

На жаль, нас тут одиниці, де треба рятувати душі від невігластва і мороку. Ми так і не діждались державної підтримки, яка дуже потрібна.

У нашому місті не продають жодної української газети. Торік з’явилися чотири примірники “Слова Просвіти” на місто, але їх приховували, викидали, потім відмовилися. Так було і з “Шляхом перемоги”, і з “Нацією і Державою” та іншими, що якимось чином потрапляли сюди в кіоски. Люди вже навчені читати тільки “жовту” пресу, яка на кожному кроці, а також “Комуніст” і регіональні українськоненависницькі видання.

Особливо шкода молоді, яку вчать неправди й агресії до всього українського навіть у школах. А телебачення!..

Треба навчати вчителів, бо вони не читають і не передплачують українських газет. Навіть учителі української мови!

Потрібно, щоб “Слово Просвіти” було в кожному навчальному закладі й у кожному кабінеті чиновника, в кожній українській родині.

Бажаю Вам творчих успіхів. Хай Бог допомагає Вам!

СВЯТО ШЕВЧЕНКА В СИБІРУ

В. ХАЛІМОНЧУК,
голова Ради культурно-просвітницького Товариства
“Українська родина”,
член ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка, м. Сургут

У день народження Тараса Шевченка члени української громади міста Сургута традиційно прийшли до пам’ятника Кобзареві. Після покладання квітів відбувся мітинг, де виступили керівники українських організацій міста. З вітальним словом звернувся професор Сургутського державного педагогічного університету Юрій Дворяшин, а від адміністрації міста виголосила привітання начальник управління культури Ганна Литвин. У виконанні вокального колективу українського культурного центру прозвучала одна із пісень на слова Шевченка.

Встановлення пам’ятника Тарасові Шевченку в Сургуті 2005 року, а також його проектування, виготовлення, транспортування було проведено на кошти відомого сургутського бізнесмена і мецената Володимира Самборського. Нині він — президент українського благодійного фонду “Довіра”.

Пам’ятник Т. Шевченкові в нашому місті став символом усього українського народу, мільйони синів і дочок якого було переселено для освоєння сибірських просторів від Уралу до Сахаліну, сотні тисяч замучено по каторгах і

ГУЛАґах. Цей пам’ятник став символом духовного єднання з історичною Батьківщиною для тих українців, які живуть і працюють у Сибіру. Він не лише окраса, а й місце урочистих подій для тутешніх українців.

Сергій СУЛИМА,
м. Луцьк

Пишу Вам із Лесиноного краю, землі патріотів України. Чекаю на ваше видання, як на промінчик розради в цілковитому зросійщенні. Потрібно справу робите, друзі, бо нелегка праця — доносити правду про той “театр абсурду”, що нам прокручують на кожному кроці. Хочу підтримати вас як читач і шанувальник Радіо “Культура” і висловити подяку.

“Проковтнувши” свіже число тижневика, з сумом констатую неумудрість тих, хто при владі. Чому так діється, чому така багата країна, як наша, шкутильгаючи, плететься позаду? Є люди працьовиті, є ресурси, ідеї. Доки ж продаватимемось, починаючи з пайків і подачок, закінчуючи вигідними кріслами, прикріплюючи собі замість української голови московського гарбуза? Немічних і слабких завжди знищували. Люди за своєю природою завжди гуртували-

ДО СОНЦЯ ПРАВДИ

ся, щоб відстояти інтереси громади. Сьогодні ми роз’єднані, й у цьому головна біда. Спотворюють нашу історію, приховуючи справжніх героїв. Нашу високодуховну, культурну націю розбавили за 350 років недолугим перекотипоплем, світлі українські голови повивозили, надбання історії покрали. А скільки тих, кого знищили голодомори, війни, репресії? А скільки українців сидять по далеких світах і з сумом споглядають на ту вбогу халупчину, яка колись була світлим храмом і дивувала недолугу Європу величию, культурою, звичаями? І дивуються, що в тій хаті господар під лавою, а етнічні меншини бігають по господі й голосять на “общепонятном” про якісь утиски.

Засоби масової інформації! Погляньте, скільки українофобії, бруду, непотребу — і це все подають щодескун-

ди. Де українські закони, які мають захищати людей від деградації, брехні, фальшувань?

На чому виростає нове покоління, чого воно навчається, чим займаються державні структури, покликані боротися з цим? Триває інформаційна війна, а який у нас захист? Ось так виходить, що дописувачка з Ніжина у статті “А ти міг би?” у 8 числі з прикрістю констатує, що навряд чи хто тепер потиснув би руку смерті в ім’я свободи України. Не погоджуюся з Вами, Анно Акат’єва, не перевелись на нашій землі козаки і не переводяться.

Ми відновили свої права на самостійне життя порівняно недавно, тому, як у того в’язня після темної ями, на сонці тимчасово втрачається зір. Але недолугі кроки з часом переростуть у чітку і пружну ходу до сонця правди.

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

**Продовжуємо дискусію
про єдність національно-де-
мократичних сил, започатко-
вану публікацією в числі 8 на-
шої газети “Рух — куди?”**

Більшості проблем України з самого початку державності могло б не бути, якби у владі домінували націонал-демократи. Але за останні десять років зроблено все, щоб поховати будь-які їхні надії не лише на те, щоб мати парламентську більшість, проблематичне навіть подолання ними прохідного бар’єру.

Незначна присутність націонал-демократів у великих парламентських партіях чи блоках може спрацювати лише на руку політикам, які домінують. Їхню присутність терплять лише як бренд, формальну ознаку народності. Домінантна політична система формально переймає національні ознаки, “одягатиме” щось із національної етнічної моди, говоритиме гаслами поміркованих націонал-демократів. А в суспільстві ставатиме дедалі менше українськомовних громадян і сформується етнос “українці”.

Нашу політичну систему контролюють не класичні представни-

ЧИ МОЖЛИВА УСПІШНА ПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ НАЦІОНАЛ-ДЕМОКРАТІВ?

ки національного капіталу, а люди, яким пощастило приватизувати “ету страну”. Ми помилково сприймаємо цей капітал як національний, але він просто експлуатує народні ресурси і торгує національними інтересами. Тому націонал-демократи абсолютно небажані в політиці, яку фінансує такий капітал.

Нині націонал-демократична політична сила об’єктивно не може виграти парламентські вибори. Тому однозначно націонал-демократи повинні бути єдиною силою, мати чітку модель політичної системи, оголосити, на яких людей вони опираються. Тільки це може об’єднати націю, адже навіть симпатки Росії категорично не хочуть стати росіянами і вимушено перебувають у гуманітарному й інформаційному полі впливу Росії тільки через відсутність чіткої й можливої української альтернативи. Тому для націонал-демократів настав час єдиної серйозної дії, для якої амбіції лідерів — не аргумент. Факт звернення форуму націонал-демократичних сил у Львові свідчить, що розуміння є. Треба невідкладно готувати другий, об’єднавчий форум, на якому всі

оголосять про саморозпуск і входження в єдину партію.

Найкраще будувати єдину націонал-демократичну силу навколо вже існуючої політичної партії, яка не скомпрометувала себе, хоч у цій системі не могла щось змінити, є державницькою і має нормальне бачення моделі сильної Української держави. Цією організацією може бути Українська народна партія (УНП), тому що Народний рух України ліберально-популістським силам вдалося структурно знищити і скомпрометувати. Це має бути партія нового типу, але з назвою “Українська народна партія” — в жодному разі не блок. До цієї партії мають добровільно увійти всі патріотичні політичні сили.

На мій погляд, було б цілком зрозуміло входження в УНП із саморозпуском нині радикального ВО “Свобода”. Знаю, що це болюча проблема, проте... Річ у тому, що блокування УНП з ВО “Свобода” може внести еклектику в єдиний національно-демократичний рух, в іншому випадку вони конкуруватимуть. Цілком справедливий радикалізм на словах, але ще не підкріплений силою у всеукраїн-

ському масштабі може спровокувати дезінформаційний удар чинної політичної системи. А населення і так дезінформоване в умовах незахищеного інформаційного простору.

Говорити від імені партії повинні ідеологічно зрілі люди. Тому водночас із організацією єдиної партії другим кроком стане формування ядра ідеологів-аналітиків без огляду на звання і титули та формування єдиної ідеології. Наступний крок — розбудова сучасних структур у кожному селі й місті із застосуванням інформаційних технологій.

Треба професійно навчати людей, здатних поширювати ідеологію між співгромадянами. Сучасна політика без цього неможлива. Партія повинна допомагати людям у розв’язанні конкретних проблем, здобути перемогу на виборах до органів місцевого самоврядування. Водночас партія повинна підтримувати “Просвіту” й інші українські організації, бо національну державотворчу політику можна будувати лише на твердому ґрунті організованої громадської діяльності.

ни й самі не йдуть у відставку, і члени партій їх не просять.

Ще одне лихо: жодна партія не переймається тим, що ворог нищить нашу мову.

Хоч причин, які руйнують державу, багато, серед них виокремлюється ще одна: нам не вистачає націоналізму (за Міхновським), зокрема серед молоді. І хоч усі ми галасуємо, що в Україну повинна прийти нова молода національно-патріотична сила, але майже нічого не робимо, щоб залучати до боротьби за Україну молодь.

Які ж висновки треба робити? Відкинути гасло “Усіх геть!” Пам’ятати, що в усіх партіях, крім лівих і проросійських, є патріоти України. Тому треба наполегливо працювати для об’єднання національних сил. Через парламент чи інші органи влади заборонити антиукраїнські об’єднання чи партії.

Нова патріотична сила повинна втілювати в життя гасло “Українцям — українську мову, українським дітям — українські школи й книги”.

У всі ланки діяльності нової патріотичної сили не тільки залучати молодь, а й надавати місце молодим лідерам.

Гостро стоїть питання, хто повинен бути загальнонаціональним лідером. Його треба шукати. Вважаю, що лідера має право висунути “Просвіта”, бо серед її членів найбільше патріотів. Вірю й у те, що з відновленням нашої підтримки таким лідером став би Віктор Ющенко.

Щиро вдячний панові Антоненку, що спонукав нас до роздумів.

середньостатистичної сільської ради, але хочеться нагадати владі району й області про закони України і громадянські права: стаття 27 Конституції України стверджує, що кожна людина має невід’ємне право на життя. Хіба те, що відбувається в селі Шимкове, можна назвати життям? У статті 28 Конституції записано, що кожен має право на повагу до його гідності. Про яку повагу до гідності громадян села може йтися?

Р. С. Коли я від’їжджав із Шимкового, хтось підпалив очерет у долині. Вогонь розгорявся дуже швидко, і гасити його ніхто не збирався. Село неначе вимерло...

ЕКОНОМІЧНА КРИЗА — РЕЗУЛЬТАТ ДУХОВНОЇ

Степан БОЙКО,
просвітянин,
м. Івано-Франківськ

Енциклопедія визначає кризу як розклад, занепад, загострення (політичних, економічних, соціальних) суперечностей. Це й спостерігаємо нині: розпад моралі, занепад національної ідеї, загострення суперечностей у владі, суспільстві, економіці. Усе це призвело до розчарування українців у своїх керівниках і навіть у самій державній незалежності.

Кожна криза спонукає замислитися над своєю працею, життям. Багато обивателів у нас живуть одним днем. І навіть наша влада латає дірки замість глибоких перетворень. Зрештою, навіть світова криза не спонукала правлячі кола до узгоджених дій... А що робити нам, просвітянам, у цій ситуації? Мовчки терпіти чи голосно звинувачувати владу в усіх смертних гріхах? Чи, може, звинувачувати державу? А держава — це кожен із нас.

Зміни залежать від підґрунтя, на якому вони будуються. Це моральні й духовні цінності, національна ідея, патріотизм, любов до рідної землі й людей. Криза може зруйнувати стіни, але залишиться фундамент. Сьогоднішня криза дає нам шанс зрозуміти, на якому фундаменті будувалося наше життя. І що ж бачимо? Жадоба влади, грошей, наживи та корисливі мотиви пронизують кожну сферу соціальних відносин. Споконвічні людські цінності — вірність, порядність, справедливість, щирість, людяність, любов знівельовано вже до такої міри, що не відомо, як ця багатостраждальна земля і досі терпить...

Не секрет, що на грошах, виділених після повені, дехто з голів сільрад добре нагрів руки. Заздрість односельців призвела до того, що зараз у судах — сотні позовів за нібито не всі оплачені збитки. Навіть ті, що мають дво- триповерхові будинки, домагаються компенсації шкоди на всі свої квадратні метри (хоч до другого поверху вода не сягала). Ніхто не скаже, що 98 % постраждалих не страхували хати, майно, як роблять у всьому світі. Тому й не дивно, що всі постраждалі області просять додатково десятки мільйонів, навіть за рахунок своїх братів-українців... У тих селах, де була повинь, уже готують весілля на 280—300 осіб, купують автомобілі.

Духовна криза загострилася. Люди ворогують між собою. Ні сільрада, ні церква, ні вчительські колективи жодних заходів не проводять. Хоч за моє 71-літнє життя це третя руйнівна повинь, але вперше наша держава так щедро допомогла.

У Калуші на одній із фірм працює великий колектив будівельників із багатьох областей України. Зарплата — 2 тисячі гривень, але через фірму мінімальна, а решта — в конверті. Податків платять копійки, які не дають змоги розвиватися місцевим бюджетам. Усі мовчать, контрольні органи вдають, що про ці махінації не знають. Чому ми такі байдужі до себе, власної держави?

Звичайно, моє покоління за будь-яких умов — носій патріотизму в Україні, але молодь таки хоче гідної праці й зарплати, справедливої влади, доступного житла.

Гнат БІЖИК,
просвітянин,
м. Нова Каховка
Херсонської обл.

Дуже болюче питання порушив шановний Петро Антоненко в статті “Рух — куди?” в ч. 8 “Слова Просвіти”. Воно настільки злободенне, що від його розв’язання залежить доля України.

Тож які причини нашого розпорошення? Ще в юності я почув фразу-присуд: “Де два українці, там три гетьмани”. І далі пояснення: що фразу нам нав’язали вороги, вони робили й роблять усе, щоб їй відповідала дійсність. Іншими словами, чорна рука розколу з чужих центрів не шкодувала зусиль і грошей, щоб перекреслити й звести нанівець наше гасло “В єдності — сила”. І це справді так. Із чужого центру тягнеться велика кількість партій та організацій. Вони народжуються й одразу розколюються. Тішуся хоч тим, що така потужна національно-громадська сила як “Просвіта” виробила імунітет від цієї “інфекції”. У цьому, вочевидь, заслуга її керівництва.

Друга причина наших бід та, що національно-патріотичні сили, розколовшись, уже ніяк не можуть об’єднатися. Мало того, вони продовжують чварити.

Ситуація ускладнюється й тим, що антиукраїнські сили безкарні. Користуючись незгодами між різними гілками влади, вони позиціюють себе як єдину силу, що знає, куди вести Україну. І багато хто в це починає вірити.

Володимир СЕДОВ,
депутат Ананьївської
районної ради,
член Національної спілки
журналістів України,
Одеська обл.

У селі Шимковому проживає 675 громадян (нещодавно було понад 800). У школі навчається 56 учнів. Із тих, хто закінчив школу з 2003 до 2008 року, в селі залишилося троє. На території сільради 380 дворів, у 142 із них ніхто не живе. Із 675 жителів 159 пенсіонерів, які існують на мізерну пенсію й за рахунок підсобного господарства. Працюють кілька десятків осіб, здебільшого у бюджетній сфері — вчи-

ПОЧИНАТИ ДІЯТИ НЕГАЙНО

Звідси впливає третя причина хаосу в нашій країні. У багатьох областях України майже немає ідеологічних центрів чи об’єднань, які проводили б просвітницьку роботу серед населення, підвищували б національну свідомість українців. У нашому місті, крім “Просвіти”, з якою співпрацюють ще рухівці, ніхто боротьби за людські серця й душі не веде. Не можна назвати високим рівень національно-патріотичного вихо-

вання в навчальних закладах. За те обливання брудом усього українського триває. Цим охоплені базари, автобуси, крамниці, вулиці. Це підтримує часом приховано, а нерідко й відверто частина представників влади.

Наступний фактор, який не сприяє єдності, — те, що керівники партій, які не показали “весни оновлення”, а до розколів, розпорошеності спричинилися, продовжують обіймати нагріті посади. Во-

СІЛЬСЬКІ РЕАЛІЇ

телі, працівники сільської ради, ФАПу. У місцевих фермерів працюють 26 селян, але жоден з них не оформлений відповідно до чинного законодавства.

У селі майже немає доріг. Є сільський клуб, але жоден гурток художньої самодіяльності не працює. До речі, в Ананьївському районі, попри заповнення влади, що “все під контролем і все опалюється”, жодного сільського клубу чи будинку культури в зимовий період не опалювали.

Більшість приміщень тваринницької ферми зруйнована, дитя-

чий садок — руїни. У будинку, де розташовані ФАП і сільська бібліотека, теж незатишно.

У Шимковому проживають люди (зокрема діти), не прописані, без жодних документів. Тому деякі випускники, що закінчили школу 2008 року, не можуть отримати атестату про середню освіту. Так і живуть — без документів, можливості працевлаштування й надії на те, що їхні проблеми хтось хоч колись допоможе розв’язати.

Можна і далі вести перелік того, що відбувається на території